

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

Fejlesztőiskolai rehabilitációs pedagógiai program

Súlyosan, halmozottan sérült tanulók fejlesztő nevelés - oktatása

2016. szeptember 01.

Tartalom

Fejlesztőiskolai rehabilitációs pedagógiai program	1
I. BEVEZETÉS	4
1. <i>A fogyatékossgal élő emberek jogairól szóló ENSZ egyezmény (részletek) 7. cikk</i> 4	4
2. <i>A fejlesztő nevelés - oktatás</i>	6
3. <i>A rehabilitációs pedagógiai program</i>	6
4. <i>A tanulói jogviszony</i>	7
4.1. <i>Csoportlétszám</i>	8
5. <i>A fejlesztő iskola tanulói</i>	8
6. <i>A fejlesztő iskola célja</i>	8
7. <i>A fejlesztő iskola feladata</i>	8
8. <i>Pedagógiai szakaszok</i>	9
8.1. <i>Bevezető szakasz</i>	9
8.2. <i>Alapozó szakasz</i>	9
8.3. <i>Fejlesztő szakasz</i>	9
II. NEVELÉSI PROGRAM	10
1. <i>A súlyosan, halmozottan sérült tanulók nevelésének – oktatásának alapelvei</i> ...	10
2. <i>A súlyosan és halmozottan sérült tanulók fejlesztésének kiemelt céljai és sajátosságai</i>	11
3. <i>Módszertani alapelvek</i>	12
II.3..1. <i>A cselekvéses tanulás</i>	12
II.3..2. <i>Kommunikációs beágyazottság</i>	12
II.3..3. <i>Kis lépésekben haladás</i>	12
II.3..4. <i>Folyamatos motiváció</i>	12
II.3..5. <i>Optimális mértékű segítségnyújtás</i>	12
II.3..6. <i>Differenciálás</i>	13
II.3..7. <i>Ismétlés</i>	13
II.3..8. <i>Állandóság</i>	13
4. <i>A súlyosan, halmozottan sérült tanulók fejlesztő nevelés-oktatásának legfontosabb területei</i>	13
II.4..1. <i>Kommunikáció</i>	13
II.4..2. <i>Mozgásnevelés</i>	14
II.4..3. <i>Az emberi és a természeti világ jelenségeinek megértése</i>	15
II.4..4. <i>Kreativitásra, játékra, szabadidős tevékenységre nevelés</i>	16
II.4..5. <i>Érzelmi és szociális nevelés</i>	17
II.4..6. <i>Önkiszolgálás, egészséges életmódra nevelés</i>	17
5. <i>A fejlesztő nevelés-oktatás tervezése, szervezése</i>	18
II.5..1. <i>Az éves tervezés</i>	19
II.5..2. <i>A heti tervezés</i>	19
II.5..3. <i>Az egyéni foglalkozások megszervezése</i>	19
II.5..4. <i>Felvételi pedagógiai diagnózis,– és vélemény</i>	19
II.5..5. <i>A pedagógiai diagnózis</i>	20
II.5..6. <i>Az egyéni nevelési-oktatási fejlesztési terv</i>	20
II.5..7. <i>Csoportos foglalkozások szervezése</i>	20
II.5..8. <i>A csoportalakítás szempontjai</i>	21
6. <i>Eszközök és eljárások a tanulók fejlesztésében</i>	21
II.6..1. <i>Tárgyi – dologi feltételek</i>	21
II.6..2. <i>Terápiás eljárások</i>	22
7. <i>A nevelő – oktató munka mérése, értékelési rendszere</i>	22

II.7..1. A súlyosan, halmozottan fogyatékos tanulók állapotának felmérésére szolgáló diagnosztikus eszközök:	22
II.7..2. A súlyosan, halmozottan sérült tanulók értékelése	22
8. Szülőkkel való együttműködés formái	23
III. FEJLESZTÉSI PROGRAM	24
1. Fejlesztési területek és foglalkozások	24
2. A fejlesztés területei	24
3. Foglalkozások („tantárgyak”)	24
4. Foglalkozási terv.....	25
5. A fejlesztési területek részletes leírása	25
III.5..1. A fejlesztési területek és a foglalkozások keresztkapcsolatai	25
6. A kognitív funkciók fejlesztése	26
III.6..1. A figyelem, a megfigyelőképesség fejlesztése	26
III.6..2. Az érzékelés, észlelés fejlesztése.....	28
III.6..3. Az emlékezet fejlesztése.....	30
III.6..4. A gondolkodás fejlesztése.....	32
III.6..5. Beszédfejlesztés	34
III.6..6. A kommunikáció és interakció (segített kommunikáció) fejlesztése.....	38
III.6..7. Esztétikai nevelés	42
III.6..8. Érzelmi és szociális nevelés	45
III.6..9. Mozgásfejlesztés – Mozgásnevelés	48
III.6..10. Testi higiénia - Fejlesztő gondozás és önkiszolgálásra nevelés	52
7. Foglalkozások	54
III.7..1. A foglalkozásokról általában	54
III.7..2. Szűkebb és tágabb környezet.....	54
III.7..3. Reggeli kör.....	59
III.7..4. Játék és szórakozás	61
III.7..5. Snoezelen terápia	65
III.7..6. Mozgásnevelés és Testi higiénia.....	66
III.7..7. Zenei fejlesztés	66
<i>Felhasznált irodalom</i>	70

I. BEVEZETÉS

1. A fogyatékossgal élő emberek jogairól szóló ENSZ egyezmény (részletek) 7. cikk

A fogyatékossgal élő gyermekek

1. A részes államok minden szükséges intézkedést meghoznak, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek számára más gyermekekkel azonos alapon biztosítsák valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes körű gyakorlását.
2. Minden, a fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatos intézkedés során elsődlegesen a gyermek legfőbb érdekeit kell figyelembe venni.
3. A részes államok biztosítják, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek minden őket érintő ügyben rendelkeznek a szabad véleménynyilvánítás jogával, véleményüket, más gyermekekkel azonos alapon, életkoruknak és fejlettségüknek megfelelően súlyozzák, valamint biztosítják számukra e jogok érvényesítéséhez a fogyatékossgal és életkoruk szerint szükséges segítséget. 24. cikk

Oktatás

1. A részes államok elismerik a fogyatékossgal élő személyek oktatáshoz való jogát. E jog, hátrányos megkülönböztetés nélküli, az egyenlő esélyek alapján történő megvalósítása céljából a részes államok befogadó oktatási rendszert biztosítanak minden szinten, továbbá élethosszig tartó tanulási lehetőséget nyújtanak az alábbiakra figyelemmel:

- a. az emberben rejlő képességek, méltóságérzet és önbecsülés teljes mértékű kifejlesztése, valamint az emberi jogok, alapvető szabadságok és az emberi sokszínűség tiszteletben tartásának erősítése;
- b. a fogyatékossgal élő személyek személyiségének, tehetségének és alkotóképességének, valamint mentális és fizikai képességeinek lehető legteljesebb kifejlesztése;
- c. a szabad társadalomban való tényleges részvétel lehetővé tétele a fogyatékossgal élő személyek számára.

2. E jog érvényesítése során a részes államok biztosítják az alábbiakat:

- a. a fogyatékossgal élő személyeket fogyatékossgal alapján nem zárják ki az általános oktatási rendszerből, és a fogyatékossgal élő gyermekeket fogyatékossgal alapján nem zárják ki az ingyenes és kötelező alapfokú oktatásból, valamint a középfokú oktatásból;

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- b. a fogyatékossgal élő személyek a lakóközösségükben élő többi személlyel azonos alapon férnek hozzá a befogadó, minőségi és ingyenes alapfokú oktatáshoz, valamint a középfokú oktatáshoz;
- c. gondoskodnak az egyén igényeihez történő ésszerű alkalmazkodásról;
- d. a fogyatékossgal élő személyek megkapják a hatékony tanulásukat előmozdító szükséges támogatást az általános oktatási rendszerben;
- e. hatékony, személyre szabott támogató intézkedéseket biztosítanak, a tudományos és társadalmi fejlődés legmagasabb fokának elérését segítő környezetben, a teljes körű integráció céljával összhangban.

3. A részes államok képessé teszik a fogyatékossgal élő személyeket életvezetési és szociális fejlődési készségek elsajátítására, hogy elősegítsék az oktatásban és a közösségben való teljes és egyenrangú részvételüket. E célból a részes államok meghozzák a szükséges intézkedéseket, többek között:

- a. elősegítik a Braille-írás, az alternatív írásmódok, az alternatív és augmentatív módok, a kommunikáció, a tájékozódás és a közlekedés formáinak és eszközeinek elsajátítását, valamint a kortársi támogatást és mentorálást;
- b. elősegítik a jelnyelv elsajátítását, és támogatják a hallássérült közösség nyelvi identitását;
- c. biztosítják, hogy a vak, siket, valamint siketvak személyek - különösen a gyermekek - oktatása az egyén számára legmegfelelőbb nyelven, kommunikációs módszerrel és eszközökkel, valamint a tudományos és társadalmi fejlődés legmagasabb fokának elérését segítő környezetben történjék.

4. E jogok érvényesülésének biztosítása érdekében, a részes államok meghozzák a megfelelő intézkedéseket, hogy olyan tanárokat - köztük fogyatékossgal élő tanárokat - alkalmazzanak, akik megfelelő képesítéssel rendelkeznek a jelnyelv és/vagy a Braille-írás oktatására, valamint hogy az oktatás bármely szintjén tevékenykedő szakértőket és személyzetet képezzenek. Az ilyen képzések magukban foglalják a fogyatékossgal kapcsolatos tudatosság fejlesztését, valamint - a fogyatékossgal élő személyeket segítő

- megfelelő alternatív és augmentatív módok, kommunikációs eszközök és formák, oktatási technikák és tananyagok használatát.

5. A részes államok biztosítják, hogy a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetés nélkül és másokkal azonos alapon férnek hozzá az általános felsőfokú

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

oktatáshoz, a szakképzéshez, felnőttoktatáshoz és élethosszig tartó tanuláshoz. E célból biztosítják az ésszerű alkalmazkodást a fogyatékossgal élő személyek számára.

2. A fejlesztő nevelés - oktatás

A fejlesztő nevelés-oktatás a tanév rendjéhez igazodó, a tankötelezettség teljes időtartama alatt rehabilitációs célú, az elért fejlődési szakaszokat követő egységes folyamat. A nevelés-oktatás fejlesztési területeinek tartalma tanítási évfolyamokra nem tagolódik, a pedagógiai munka szakaszolása a tevékenység tartalmi kínálatának életkori sajátosságokhoz alkalmazkodó strukturálásában, koncentrikus bővítésében jelenik meg.

3. A rehabilitációs pedagógiai program

A rehabilitációs pedagógiai program a tanköteles korú, súlyosan és halmozottan fogyatékos gyermekek iskolai keretek között történő fejlesztésének alapdokumentuma. A rehabilitációs pedagógiai programok kidolgozása a közoktatási intézmények pedagógiai programjához hasonlóan történik. Alapja elsősorban a Súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztésének irányelve, amely figyelembe veszi a 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, a NAT és a Sajátos nevelési igényű tanulók oktatásának irányelve vonatkozó részeit is.

Elméleti alapját elsősorban Franziska Schäffer koncepciója képezi, melynek megvalósíthatóságát hazai gyakorlati tapasztalatok is alátámasztják. Egy egységes fejlesztő programot kell készíteni, amely támpontul szolgál az egyéni képességekhez igazított fejlesztés megtervezéséhez. A rehabilitációs pedagógiai program tervezésekor tekintettel kell lenni – a törvényi előírásokon kívül - az ellátottak körének adottságaira és szükségleteire.

„A közoktatási szolgáltatás kialakításakor, a nevelés, oktatás, fejlesztés tartalmi kidolgozásakor a súlyosan halmozottan fogyatékos személyek reális életpályája és lehetőségei fontos szerepet játszanak. A nevelés, oktatás, fejlesztés és képzés célkitűzései között a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermek, fiatal későbbi életére való felkészítése hangsúlyos helyen szerepel. Ennek érdekében kell lehetőségeiket maximálisan kihasználva, személyiségük kibontakozását a megfelelő módszerekkel és eszközökkel, neveléssel és terápiával segíteni, hogy a lehetőségekhez mért legnagyobb önállóságot érhessék el a mindennapos tevékenységekben (önellátásban, önkiszolgálásban), mozgásképeségben, kommunikációban.

Ennek értelmében az intézményrendszeren belül olyan célkitűzéseket és követelményeket kell megfogalmazni, hogy azokat reálisan teljesíteni tudják a gyermekek. Mindeközben fel kell adni a teljesítmény-orientált szemléletet, helyette

szükséglet- és kínálat-orientált pedagógiai tevékenység kialakítására kell törekedni. Az iskola legfőbb kritériuma, hogy a tanulás színtere, s ha valakinek arra van szüksége, hogy megtanuljon egyedül enni, vagy háton-fekvésből felülni stb., akkor olyan iskolának kell lenni, ahol ezt megtanulhatja.”¹

4. A tanulói jogviszony

Ha a sajátos nevelési igényű gyermek súlyosan és halmozottan fogyatékos, attól az évtől kezdve, amelyben az ötödik életévét betölti, fejlesztő nevelésben, hatodik életévétől fejlesztő nevelés-oktatásban vesz részt. A fejlesztőnevelést, fejlesztő nevelés-oktatást az intézmény látja el egyéni vagy csoportos formában.

- saját intézményünkben külön erre a célra létrehozott csoportban,
- otthoni ellátás keretében,

A tankötelezettség teljesítését a fejlesztő nevelés-oktatásban az a gyermek kezdheti meg, aki

- május 31. napjáig, vagy
- a szülő kérelmére december 31. napjáig

a hatodik életévét betölti.

A súlyosan és halmozottan fogyatékos gyermek annak a tanítási évnél az első napjától, amelyben a hatodik életévét betölti, fejlesztő nevelés-oktatás keretében teljesíti a tankötelezettségét. A fejlesztő nevelés-oktatásban a tanuló annak a tanítási évnél az utolsó napjáig köteles részt venni, amelyben betölti a tizenhatodik életévét és annak a tanítási évnél az utolsó napjáig vehet részt, amelyben betölti a huszonharmadik életévét.

Ha a tanuló – a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint – iskolába járással nem tud részt venni a fejlesztő nevelés-oktatásban, a tankötelezettségét a fejlesztő nevelés-oktatást nyújtó iskola által szervezett egyéni fejlesztés keretében teljesíti. Az egyéni fejlesztés megszervezhető

- otthoni ellátás keretében,

A fejlesztő iskolai oktatásban azok a súlyosan, halmozottan fogyatékos tanulók részesülhetnek, akiket a szakértői bizottságok erre a képzési formára javasolnak.

A tanulói jogviszony megszűnése:

- szakértői bizottság véleménye alapján
- a közoktatási törvényben meghatározott tankötelezettségi korhatár elérésevel

¹ Márkus, 2005, p.195

4.1. Csoportlétszám

A fejlesztő iskolai csoport létszáma a 22/2006. (V.22) OM rendelet alapján legfeljebb 6 fő lehet. Háromnál kevesebb gyermek esetében a csoportos foglalkoztatás előnyei azonban már nem valósulnak meg, ideális csoportlétszámnak öt fő tekinthető.

5. A fejlesztő iskola tanulói

A súlyosan és halmozottan sérült tanulók fejlesztő oktatásának irányelve meghatározza a súlyos és halmozott fogyatékos fogalmát. „Eszerint a súlyos és halmozott fogyatékos olyan, az egész élet során fennálló állapot, amelyre jellemző, hogy a testi struktúrák károsodása következtében a speciálisan humán funkciók – mint a kommunikáció, a beszéd, a mozgás, az értelem és az érzékelés – észlelés – minimálisan két területén súlyos, vagy legsúlyosabb mértékű zavar mutatható ki”²

A fejlődés eltérése és a tevékenység akadályozottsága a motoros, a kommunikációs funkciók és az értelmi funkciók területén a legszembetűnőbb. Mindezekhez az eltérésekhez társulhatnak még különböző krónikus betegségek, fokozott görckészség (epilepszia).

6. A fejlesztő iskola célja

- A köznevelésben való részvétel lehetőségének a biztosítása.
- A súlyosan, halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztése, nevelése, gondozása.
- Hosszú távú célunk, hogy tanulóink felkészüljenek a felnőtt életre, megfeleljenek a társadalmi elvárásoknak, elősegítve ezzel a társadalmi integrációjukat.

7. A fejlesztő iskola feladata

- Olyan környezet biztosítása, amely a tanuló testi, értelmi és szociális képességeinek kibontakozását segíti.
- A normalizáció és a participáció alapelvei érvényesülésének biztosítása a nevelés, oktatás és fejlesztés során.
- A környezet megismerésének elősegítése.
- Az énkép, önismeret kialakulásának segítése.
- Az önrendelkezés elismerése és a gyermekkor megélésének biztosítása.
- Testi és lelki egészség biztosítása, jó testi - lelki közérzet megteremtése.
- Segédeszközök felhasználása a fejlesztés, nevelés során.
- Esztétikai, érzelmi élményszerzés biztosítása

² (2/2005. OM rendelet 3. számú melléklete: A súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő oktatásának irányelve)

8. Pedagógiai szakaszok

8.1. Bevezető szakasz

- Súlyosan és halmozottan sérült tanulók készség- és képességfejlesztésének kezdeti szakasza.
- A természeti-társadalmi környezet elemi szintű megtapasztaltatása fejlesztési területeken (szocializáció, megismerő funkciók, kommunikáció, mozgás, munkatevékenység) keresztül.
- A súlyosan és halmozottan sérült tanulók elsősorban az érzékelés-észlelés és a mozgáson keresztül tudják birtokba venni a világot. E készségek során a meglévő képességekből indulnak ki, és erre építünk.

8.2. Alapozó szakasz

- Súlyosan és halmozottan sérült tanulók készség- és képességfejlesztésének alapozó szakasza.
- A szűkebb-tágabb környezet megismertetése során önálló cselekvésre ösztönzi a tanulókat, amely elősegíti a megismerő funkciók fejlődését.

8.3. Fejlesztő szakasz

- Súlyosan és halmozottan sérült tanulók készség- és képességfejlesztésének szakasza.
- A megszerzett tapasztalatok, a koncentrikusan bővülő ismeretanyag beépül a tanulók mindennapjaiba, és így aktív részeseivé válnak a világnak.

Rehabilitációs pedagógiai programunk az interneten megtalálható pedagógiai programok, a témában fellelhető szakirodalom, és a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC törvény felhasználásával készült.

II. NEVELÉSI PROGRAM

Célok

A rehabilitációs pedagógiai program iskolai körülmények között olyan fejlesztést nyújt, mely törekszik képessé tenni a tanulókat szűkebb és tágabb környezetük egyre bővülő megismerésére, saját életük mindennapi élményeinek megélésére, és az ezekben való egyre tevékenyebb részvételre, továbbá egyszerű társas kapcsolatok kialakítására és fenntartására, aminek eredményeképpen jobb minőségű életet élhetnek.

Feladatok

- A családban, lakóotthonban már kialakított szokások, jelzések, megszerzett képességek, készségek, elsajátított tudásanyag feltérképezése és az életbe való lehetőség szerinti beépítése és fejlesztése.
- Elemi szintű ismeretek elsajátíttatása szűkebb és tágabb környezetünk jelenségeiről.
- A kommunikáció egyénenként változó lehetőségeinek feltérképezése, a tanulók állandó ösztönzése a számukra lehetséges önkifejezési módok tudatos alkalmazására, gyakorlására.
- A tanulók mozgásállapotának lehetőség szerinti javítása, a meglévő funkciók állandó fejlesztése, az önállóan kivitelezhető mozgások adta lehetőségek folyamatos kihasználása.
- A szociális készségek, társas kapcsolatok, elemi magatartási formák megismertetése.
- Szabadidős és játéktevékenységekben való aktív részvétel elősegítése.
- Szoros kapcsolattartás a szülővel, gondozókkal a tanulók eredményes fejlesztése, a szülő-gyerek, gondozó-gyermek kapcsolat segítése érdekében.
- A súlyosan, halmozottan sérült tanulók épen maradt funkcióira alapozva a sérült funkciók fejlesztése, egyéni lehetőségek szerint a kidolgozott fejlesztési program, egyéni fejlesztési tervek alapján.

1. A súlyosan, halmozottan sérült tanulók nevelésének – oktatásának alapelvei

Kommunikáció és interakció elve:

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

A nevelési folyamat kölcsönös párbeszédén alapuló interperszonális kapcsolatként épül fel, intenzív testi, kontaktuson keresztül a kommunikációs szintekre épülve.

Normalizáció és participáció elve:

A képességekhez mért lehető legjobb szintű társadalmi beilleszkedés elősegítése az életkornak megfelelő minták, életfeltételek, modellek hozzáférhetőségének biztosításával.

Komplexitás, személyiségközpontúság és szükségorientáltság elve:

Az egyéni képességek, szükségletek, igények felmérése, a fejlesztési folyamat megtervezése, megvalósítása és értékelése.

Kooperáció és tudatosság elve:

A partnerek a kitűzött cél érdekében, a cselekvésük tervezését és kivitelezését egymáshoz viszonyítva koordinálják.

Differenciálás és individualizáció elve:

Egyéni gyógypedagógiai diagnosztizálás alapján készülő fejlesztési tervekre épülő, egyénre szabott célkitűzések, didaktikai – metodikai elemek kiválasztása, a feladatok megvalósítása, értékelése.

A mindennapi fejlesztés során szem előtt tartandó pedagógiai elvek:

- A fejlesztés a lehetőségekhez képest minden esetben játékosan, konkrét tapasztalatok, valóság-hű szemléltetés útján történjen.
- Az egyéni adottságok figyelembevétele, ennek megfelelően:
 - egyéni fejlesztési terv elkészítésénél
 - egyéni foglalkozások keretében és
 - csoportban differenciáltan.
- A team – munka rendszeres és hatékony legyen.
- A szülőkkel, gondozókkal való kapcsolattartás lehetőleg napi kapcsolatot, állandó információcserét jelentsen.
- Tanulásszervezési alapelv: a különböző fejlesztést végző pedagógusok száma a lehető legkevesebb legyen, mivel a személyes kötődések és a szoros team munka fokozzák az eredményességet.

2. A súlyosan és halmozottan sérült tanulók fejlesztésének kiemelt céljai és sajátosságai

A súlyosan, halmozottan sérült tanulók pedagógiájának alapvető tételei:

- A tanulók legelemibb megnyilvánulásainak értelmes közlésként való értelmezése
- A tanuló és a gyógypedagógus partneri kapcsolatot alakít ki

- Az együttműködés következetes
- A kommunikációs lehetőségek feltárása és kihasználása
- Hétköznapi cselekvésre alapozottság
- Az alapszükségletek kielégítése is a tanulás része

3. Módszertani alapelvek

II.3..1. A cselekvéses tanulás

Konkrét, valós, a mindennapokban zajló tevékenységekbe ágyazzuk a fejlesztési feladatokat. Nem teremtünk mesterséges helyzeteket, mert azoknak a tanuló nem tudná valódi hasznát venni a mindennapi életben.

II.3..2. Kommunikációs beágyazottság

A kommunikáció és interakció elvének gyakorlati megvalósulása. Azt jelenti, hogy a tanulók egész napját és életét, a tevékenységek minden apró lépését olyan jelzésekkel kell megerősíteni, megtámogatni, melyek segítségével minél könnyebben tájékozódjanak a nap eseményeiben, illetve tárgyi és személyi környezetükben.

II.3..3. Kis lépésekben haladás

Az egyes tevékenységeket kis lépésekre bontva, minden tanulónál külön – külön megtalálhatjuk, melyik az a mozzanat, amibe idővel be tud majd kapcsolódni, ahol aktivitást várhatunk el tőle, amit tehát fejlesztési célként is kitűzhetünk.

II.3..4. Folyamatos motiváció

A tanulót mindig a tevékenység aktív résztvevőjévé kell tenni, különben nem várhatunk tőle együttműködést semmilyen helyzetben. A motiváció folyamatosságára azért van szükség, mert a gyakori figyelmi problémák miatt a tanuló könnyen kizökkenhet az adott helyzetből. A tanulót a saját hozzáállásával is motiválni tudjuk, ha azt közvetítjük felé, hogy meg tudja csinálni.

II.3..5. Optimális mértékű segítségnyújtás

A tanuló akkor tud fejlődni, ha olyan mértékben támogatjuk a tevékenység során amennyire az valóban szükséges. Ha a segítség túl kevés, akkor a helyzetet kudarcként is megélheti, elveszti motivációját, vagy egyszerűen nem tudja megcsinálni, amit várunk tőle. Ha azonban túl sok segítséget adunk nem tudja kibontakoztatni, nem tud előrelépni, mert nem hagyunk ehhez kellő teret a számára.

II.3..6. Differenciálás

Itt a differenciálás elvének gyakorlati megvalósításáról van szó. Minden tanuló másként fejlődik, más személyiség, másként tud részt venni a tevékenységekben, a foglalkozásokon. Ezt a tényt a tervezésnél és a megvalósításnál egyaránt szem előtt kell tartania a szakembernek.

II.3..7. Ismétlés

Megfelelő számú és folyamatos ismétlés szükséges minden kommunikációs jelzés és minden kapcsolódó funkció elsajátításához.

II.3..8. Állandóság

A tanuló tájékozódását szolgálja környezetében, az őt körülvevő világban. Állandóságot kell biztosítanunk a tanulók számára a kommunikációs jelzésekben, a tevékenységek lépéseiben, azok sorrendjében, valamint komplexen az egész napirendben. Ugyanakkor a tanulási lehetőség éppen a változatosság megélésében van, ezért biztosítsunk számukra változatos ingereket, de az állandóság által biztonságot sugárzó közegben.

4. A súlyosan, halmozottan sérült tanulók fejlesztő nevelés-oktatásának legfontosabb területei

A súlyosan, halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztésének kiemelt területei a nevelés-oktatás folyamatában komplexen érvényesülnek. A főbb fejlesztési területek céljainak, feladatainak meghatározása a tanulók egyéni sajátosságainak, az egyéni fejlődési ütemnek megfelelően alakul.

II.4..1. Kommunikáció

A másik ember megértése, az önkifejezés és az interakció fejlesztésének elősegítése.

Céljaink:

- Beszédszervek ügyesítése, passzív tornáztatása, szájpad torna, ajak- és nyelvgyakorlatok, légző gyakorlatok
- Beszédkészség erősítése
- Hangutánzások
- Passzív szókinccs bővítése
- Beszéd – és nagymozgások összekapcsolása

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Beszédre való odafigyelés, reagálás, kifejezőképesség és közlési képesség javítása, stabilizálása
- Hallási figyelem fejlesztése, differenciálása
- Beszéd megértése, verbális irányíthatóság kialakítása – saját névre való odafigyelés, egyszerű kérések teljesítése gesztussal, majd gesztus nélkül, szituációk, bonyolultabb kérések megértése
- Egyszerű fogalmak alkalmazása szituációs játékokban, igen – nem jelzés bővítése
- Aktív szókinccs fejlesztése, bővítése
- Alapszókinccs kialakítása főnevekkel
- A tanuló aktivizálása, motiválása beszéddel, mondókákkal, énekekkel, hangot adó eszközökkel, zenehallgatással

Feladataink:

- A tanuló bármely megnyilvánulásának értelmes közlésként való értelmezése, és annak a testi kommunikáció eszközeivel való megválaszolása
- A gyógypedagógus és a tanuló közötti bizalmas, bensőséges kapcsolat kialakítása, a kommunikáció iránti igény felkeltése, felerősítése
- Fejlesztő ápolás – gondozás, a tanuló szükségleteinek kommunikációval kísért kielégítése, a gondozási folyamatokban a pedagógiai és terápiás szempontok érvényesítése
- Az elemi kapcsolatfelvétel formáinak kialakítása, a mindennapos rutinhelyzetekben való tájékozódás segítése, a választás lehetőségének felkínálása
- A beszélt kommunikációs formák elsajátításának előkészítése, a nyelvi kommunikáció bevonása a nevelés – oktatás folyamatába
- Az alternatív és augmentatív kommunikációs lehetőségek feltárása, a kommunikációs eszköztár, egyénre szabott eszközök kiválasztása

II.4..2. Mozgásnevelés

A testséma kialakítása, a mozgás örömeinek átélése és az önálló cselekvés ösztönzése.

Céljaink:

- Az alapmozgások kialakítása, korrigálása
- Spontán mozgásfejlődés támogatása
- Saját test megélésének elősegítése
- Az utánzókézség fejlesztése

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Az érző és mozgató funkciók, valamint ezek integrációjának sokoldalú fejlesztése
- A szenzomotoros ismeretszerzési lehetőségek javítása
- Manipulációs készség, vizuomotoros koordináció fejlesztése
- Mozgásos tapasztalatszerzésre építve az elemi mozgáskultúra kialakítása
- Mozgásos sikerélményekre alapozva az önismeret fejlesztése, önbizalom növelése

Feladataink:

- Testkép, testfogalom, lateralitás kialakítása
- A cselekvési biztonság. Az alapvető mozgás – és feladatmegoldó képesség kialakítása
- Az egyes érzékelési területek és ezek összehangolt működésének fejlesztése különös tekintettel a tapintás – testérintés – egyensúly – érzékelés – vizuális összefüggéseire
- A vesztibuláris rendszer, mint integrációs tényező működésének korrigálása
- A manipulációhoz szükséges mozdulatok és mozgások tanítása, gyakoroltatása - opponálás, megfogás, elengedés, felcsípés, felszedégetés, eltépés, tépegetés
- A mozgástanítás elveinek betartása (szimmetria, korrekció, feszítés – lazítás, mozgások ritmizálása, elsődleges testi tapasztalatok, testi kontaktus és a konduktor, pedagógus testének közvetítő szerepe)

II.4..3. Az emberi és a természeti világ jelenségeinek megértése

Az érzékelés – észlelés és az értelem fejlesztése, a valóság kognitív birtokba vétele.

Céljaink:

- Az érzékelés – észlelés fejlesztése
- A szenzomotoros depriváció csökkentése, az ingerek értelmezésének, feldolgozásának elősegítése
- A figyelem, megfigyelőkészség fejlesztése (azonosság – különbség, változás, hiány összehasonlítás)
- Az emlékezet fejlesztése
- Gondolkozás fejlesztése

Feladataink:

- Érzékelés, észlelés fejlesztése a bazális terápia elemeivel
- Különböző alakú tárgyakkal való manipulálás

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Akusztikus figyelem fejlesztése hangszerekkel, különféle zörejekkel
- Vizuális figyelem fejlesztése
- Megismerési kedv felkeltése
- Figyelem tartósságának a fokozása, késleltetett figyelem kialakítása

Bazális stimuláció, minden érzékelési terület bevonásával:

- Szomatikus ingerlés
- Vesztibuláris ingerlés
- Vibratorikus ingerlés
- Akusztiko – vibratorikus ingerlés
- Orális ingerlés
- Akusztikus érzékelést fejlesztő gyakorlatok
- Taktilis orientálódás
- Szaglás érzékelés
- Ízlelés érzékelés
- Vizuális érzékelés

II.4..4. Kreativitásra, játékra, szabadidős tevékenységre nevelés

Az emberi lét esztétikai dimenziójának megtapasztalás és a kreatív tevékenységek ösztönzése.

Céljaink

- A zenei, mozgásos, képzőművészeti, irodalmi alkotások megtapasztalása és önálló létrehozása
- Közös játék megvalósításához szükséges szociális – kommunikációs, kognitív és motoros feltételek megteremtése
- Felnőttkorban is használható szabadidős készségek tanítása
- Zenei interakció segítségével a preverbális készségek fejlesztése

Feladataink

- Az emberi lét esztétikai dimenziójának megnyitása, az elemi művészeti tapasztalatok hozzáférhetővé tétele, ezek örömforrásként való megtapasztalásának segítése
- Finommotorika fejlesztése, kézműves technikák tanítása
- A tanulók számára örömet nyújtó, állapotának, mentális és valós életkorának megfelelő szabadidős aktivitások kiválasztása
- Testi közelség és testkontaktus elfogadásának tanítása

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Megfelelő reakció mások kezdeményezésére
- Az aktív cselekvés ösztönzése. Elemi művészi tevékenységek végzése és a közös kreativitás élményének megtapasztalása
- A sorra kerülés, kivárási, szerepcseré, társakra való odafigyelés, önkontrol, szabálytartó viselkedés kialakítása
- A tanulók zenei hallásának, ritmusérzékének, zenei emlékezetének, mozgáskultúrájának fejlesztése

II.4..5. Érzelmi és szociális nevelés

Az én pozitív megtapasztalása, megnyílás a közösség felé, a kommunikáció kulturált formáinak elsajátítása.

Céljaink

- Önismeret fejlesztése
- Alkalmazkodást segítő viselkedésformák tanítása a szűkebb – tágabb környezetben
- Személyiségfejlesztés

Feladataink

- A szűkebb és tágabb közösségi életben való részvétel
- Az „én” és a „nem én” elkülönítése, a másik személy megtapasztalása
- Emberi viszonyok kialakításának segítése
- Különböző élethelyzetekre adott érzelmi reakciók gazdagítása
- Szociális kapcsolatok megnyílásának támogatása
- Kommunikáció közösségi formáinak ösztönzése, megtanulása, alkalmazása
- A társadalom által elfogadott viselkedési formák tanítása

II.4..6. Önkiszolgálás, egészséges életmódra nevelés

Az önállóság és az önellátás képességének elsajátítása, az emberi szükségletek kielégítése kultúrájának a megismerése.

Céljaink:

- A tanuló folyamatosan egyre nagyobb önállóságra tegyen szert az egyes tevékenységek elvégzése során
- Fejlesztő ápolás – gondozás

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Verbális utasítások a beszédmegértés, a figyelem, az emlékezet, a gondolkodásfejlesztése
- Speciális szükségleteknek megfelelő komfortérzés kialakítása
- Társadalmilag elfogadott viselkedési formák elsajátítása
- Téri tájékozódás segítése
- A mindennapi élethez szükséges életvezetési ismeretek, készségek, háztartási ismeretek elsajátítása, alkalmazása

Feladataink:

- A testi szükségletek kielégítése
- Szobatisztaságra nevelés, toalett – tréning
- Megfelelő táplálék biztosítása
- Alapvető tisztálkodási szokások kialakítása (testhigiénia, testápolás)
- Az egészséges életmód kialakítása
- Öltözésben, vetkőzésben egyre nagyobb önállóság elérése
- Étkezés tevékenységeiben való együttműködés kialakítása
- Az étkezés optimális körülményeinek biztosítása
- A tanuló hiányzó önkiszolgálási képességeinek kialakítása, készségszintre fejlesztése
- Háztartási munkafolyamatok megismerése. Az ezekben való gyakorlottság kialakítása

5. A fejlesztő nevelés-oktatás tervezése, szervezése

A fejlesztő nevelés-oktatás a súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelésének, oktatásának irányelve alapján készített intézményi rehabilitációs pedagógiai program és a tanév helyi rendjét meghatározó éves munkaterv alapján folyik. Intézményünkben a fejlesztő nevelés-oktatás a tanév rendjét követi, nem tagolódik tanítási évfolyamokra. A fejlesztő nevelés-oktatásban a tanulók csoportokba sorolásáról – a gyógypedagógusok véleményének kikérésével – az intézmény vezetője dönt. A csoportok létszáma nem haladhatja meg a köznevelési törvény 3. számú mellékletében a gyógypedagógiai osztályok számára meghatározott átlagléttszámot. A csoport alakítás szempontjai lehetnek: életkor, fogyatékoság, fejlettségi szint. A csoportok minimális létszáma 3 fő, maximális létszáma 6 fő.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

A csoportjainkba kerülés feltétele olyan súlyos és halmozott fogyatékoság fennállása, melyben az értelmi akadályozottság meghatározónak tekinthető.

A fejlesztő nevelés-oktatást az oktatásért felelős miniszter rendeletében foglaltak alkalmazásával, a szülő igénye, a gyermek állapota és a szakértői bizottság, fejlesztő foglalkozások heti óraszámára vonatkozó javaslatának figyelembevételével kell megszervezni. A heti fejlesztő foglalkozások száma nem lehet kevesebb húsz óránál. Indokolt esetben a szülő kérésére, ha a gyermek állapota szükségessé vagy lehetővé teszi, ennél több vagy kevesebb óraszám is megállapítható.

II.5..1. Az éves tervezés

A fejlesztő iskolai oktatás a Fejlesztőiskolai Rehabilitációs Pedagógiai Program és az éves munkaterv alapján történik. Az éves munkaterv tartalmazza a csoport tanév rendjéhez igazodó tevékenységeit. Féléves bontásban készítjük el, a tanulók fejlődési ütemtervéhez igazítva. Az éves terv tartalmazza az ünnepeket és az iskola által – lehetőségekhez mérten a szülők bevonásával - szervezett közös programokat is.

II.5..2. A heti tervezés

Az éves terv alapján elkészülő heti terv, órarend tartalmazza a rendszeresen ismétlődő napi tevékenységeket, és a fejlesztési feladatokhoz tartozó különböző tartalmi egységek feldolgozását. A heti terv kidolgozását meghatározza a csoport napirendje, melyben egyes tevékenységek rendszeresen ismétlődnek. A napnak keretet ad a „reggeli kör” és a „búcsú kör” rituáléja. A hét meghatározott napjain kerül sor a tematikus tervezés alapján kitűzött különböző tartalmi egységek feldolgozására.

II.5..3. Az egyéni foglalkozások megszervezése

Az egyéni fejlesztő foglalkozások nyújtanak lehetőséget arra, hogy speciális gyógypedagógiai és terápiás segítséget adjunk a tanulóknak különböző képességterületeken. A terápiák alkalmazásának lehetősége a tanulók sajátos nevelési igényeinek, valamint a terápiás ellátáshoz szükséges feltételek meglétének függvénye. Az egyes tanulók esetében a szakértői bizottság határozza meg az egyéni fejlesztés szükségességét és annak heti óraszámait.

II.5..4. Felvételi pedagógiai diagnózis,- és vélemény

A tervezés legfontosabb lépése a tanulók ismerete, az egyes tanulók, illetve a tanulócsoport képességstruktúrájának pontos vizsgálata, feltérképezése. A pedagógiai diagnosztikához rendelkezésre álló eszközök alkalmazásával, a tanulók megfigyelésével a tanév kezdetén minden tanuló esetében felvételi pedagógiai véleményt készít a

gyógypedagógus. A tanulók diagnosztikus értékelése minden esetben a pozitívumokra koncentrál, kiemeli a megmaradt, illetve a meg lévő képességeket, funkciókat, ugyanakkor számba veszi a gyermek képességstruktúrájában található hiányosságokat, funkciózavarokat is.

II.5..5. A pedagógiai diagnózis

Célja annak feltérképezése, hogy mit tud a gyermek, és azt hogyan tudja, melyek a személyes szükségletei. A diagnózis kitér a tanuló viselkedésének, tanulási és tevékenységi képességeinek elemzésére is. A pedagógiai – diagnosztika a súlyosan és halmozottan sérült tanulók esetében nem egyszeri vizsgálatot, hanem folyamat-diagnosztikát jelent: korábbi életszakaszra vonatkozó információk megszerzése mellett 8-12 hetes megfigyelési időszaknak kell eltelnie az egyéni nevelési-oktatási terv elkészítéséhez, a célok és feladatok meghatározásához, a pedagógiai és terápiás eljárások kiválasztásához. A pedagógiai diagnózis és vélemény szolgáltatják az alapot a hosszú távú célkitűzések megfogalmazásához. A hosszú távú célok időintervalluma általában egy tanév. A célok a gyermekek fejlődése alapján módosíthatók.

II.5..6. Az egyéni nevelési-oktatási fejlesztési terv

A tervek elkészítésének kiindulási pontja a tanulók diagnosztikus mérése, a megfigyelési tapasztalatok és a szakértői bizottság véleménye, javaslata. Az egyéni fejlesztési terv a gyermek pedagógiai diagnózisának eredményeiből, az individuális célkitűzésekből, valamint az egyes tartalmi egységek megvalósítása során alkalmazandó speciális didaktikai-metodikai lépések konkrét megfogalmazásából áll. A tanév tizenkettedik hetének végéig minden tanuló részére el kell készíteni a személyre szabott, a tanuló fejlesztésének súlypontjait meghatározó egyéni fejlesztési tervet. Újonnan érkező tanulók esetében a tanév 12. hetének végéig, korábban már ismert tanuló esetében a 8. hét végéig (megfigyelési időszak a tanév kezdetén) készítjük el a személyre szabott egyéni fejlesztési terveket. Az egyéni fejlesztési terv szoros összhangban áll a csoport számára kidolgozott éves és heti tervvel, csupán a módszerek és az eszközök tekintetében van eltérés.

II.5..7. Csoportos foglalkozások szervezése

A különböző, egyenként 25-30 perces, csoportos foglalkozások további lehetőségeket nyújtanak a gyermekek képességeinek fejlesztésére. A csoportban végzett fejlesztés fontos a tanulók számára. A csoportban végzett tevékenységek során megélhetik a közösséghez tartozás élményét, megtapasztalhatják a társakkal való együttműködést. A csoportos fejlesztés a szociális és érzelmi nevelés fontos színtere.

II.5..8. A csoportalakítás szempontjai

A fejlesztő iskolába járó tanulók diagnózis, életkor és fejlettségi szint szerint egyaránt vegyesek. Személyiségfejlődésük a súlyos és halmozódó károsodások miatt jelentősen nehezítetté és akadályozottá válik, mely akadályozottság az egész élet folyamán fennáll, vagyis mozgásképeségeikben, kognitív képességeikben, érzékelés-észlelésben, kommunikációban, érzelmekben és szociális viselkedésben - életkortól függetlenül - a fejlődés elemi szintjét mutatják. Mindezekből következően a csoportok kialakításánál elsődleges szempont, hogy olyan gyermekek kerüljenek össze, akik életkortól függetlenül, hasonló fokban és területen sérültek.

6. Eszközök és eljárások a tanulók fejlesztésében

II.6..1. Tárgyi – dologi feltételek

Helyiségek

- Csoportszoba
- Egyéni (konduktív) fejlesztő szoba
- Vizesblokk
- Tornaszoba („Zsiráf”)
- Terasz
- Snoezelen terápiás szoba
- Számítástechnika szaktanterem

Eszközök

- szomatikus, taktilis, vibratorikus ingereket nyújtóeszközök
- látásfejlesztést, vizuális ingereket nyújtó eszközök
- hallásfejlesztést, akusztikus ingereket nyújtó eszközök
- kommunikációfejlesztést szolgáló, kommunikációt segítő eszközök
- vesztibuláris ingerlést, egyensúly – fejlesztést szolgáló eszközök
- egyéb mozgásfejlesztő eszközök
- a gyerekek önálló játéktevékenységét segítő eszközök
- gyógyászati és rehabilitációs segédeszközök
- IKT eszközök

II.6..2. Terápiás eljárások

A fejlesztő iskolai tanulókkal végzett kiscsoportos és egyéni terápiás eljárások segítik a kitűzött nevelési célok lehetőség szerinti elérését, egyes fejlődési területek célzott megerősítését. A terápiák alkalmazását az egyes tanulók szükségletei határozzák meg.

7. A nevelő – oktató munka mérése, értékelési rendszere

II.7..1. A súlyosan, halmozottan fogyatékos tanulók állapotának felmérésére szolgáló diagnosztikus eszközök:

- **FRÖLICH – HAUPT:** Fejlődésdiagnosztika: Egyéni megfigyelésen alapul. Segít a tanulók pillanatnyi lehetőségének pontosabb felmérésében, megismerteti a következő fejlődési lépést, ez által segít a célok megfogalmazásában.
- **WAYNE SAILOR – BONNIE JEAN MIX: TARC:** Szintén megfigyelésen alapul. Előnye, hogy könnyen felvehető. Megkönnyíti a fejlesztő munka tervezését, alkalmas arra, hogy rögzítsük általa a pedagógiai tevékenységünk sikerét, illetve sikertelenségét. Megvizsgálhatjuk eljárások, terápiák hatásait.
- **H. GRÜNNZBURG: PAC (S/PAC 1):** Lehetővé teszi a megfigyelt személyek meglévő és hiányzó készségeinek felmérését, s ezzel is jelöli a fejlesztés feladatait. Kördiagramos megjelenési formája segítségével rögtön szemléletes képet kapunk a készségterületek állapotáról.
- **STRASSMEIER KÉRDŐÍV A FEJLŐDÉSI SZINT MEGÁLLAPÍTÁSÁRA**
Megfigyelésen alapul, könnyen felvehető. Készség szint-felmérőlapokból áll. Elsősorban a megkésett fejlődésmentű gyermekekre orientálódik.

II.7..2. A súlyosan, halmozottan sérült tanulók értékelése

Értékelni kell:

- A tanulók tudásának mennyiségi gyarapodását
- Tudásuk minőségbeli jellemzőinek változását
- Önmagukhoz mért fejlődésüket
- A tanulók attitűdjét az ismeretszerzés területén

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

A fejlődésről a szakmai team félévkor és tanév végén szöveges értékelést ad. A tanulók attitűdjét és önmagához mért teljesítményét értékeljük. A tanulók felé a folyamatos pozitív megerősítést gesztusokkal és szimbólumok segítségével is jelezzük. A tanuló fejlődését a szakmai team a tanítási év végén, a központilag kiadott nyomtatványon szövegesen értékeli. A szöveges értékelés tartalmazza a tanulónak az egyes fejlesztési területen elért eredményeit és nehézségeit, továbbá a következő tanítási év egyéni fejlesztési tervének elkészítéséhez szükséges javaslatokat. A tanév végi értékelés egyben a tanuló bizonyítványa is mely egyik példányát a szülő az adott tanítási év befejeztével vesz át. A szöveges értékelés másik két példányát a csoportnaplóhoz, illetve a tanulók törzslapjához csatolandó.

8. Szülőkkel való együttműködés formái

A szülőkkel való együttműködésre az alábbi fórumok, események adnak lehetőséget:

- szülői értekezlet, nyílt nap
- konzultáció a szülők és a szakemberek között
- napi kommunikáció a szülőkkel
- elégedettségi kérdőívek

A szülők csoportban folytatott munkánkat a következő tevékenységekkel segítik:

- részvétel a csoport rendezvényein,
- gyermekükkel kapcsolatos nevelési, gondozási nehézségek megosztása a csoport szakembereivel közös megoldás keresése.

III. FEJLESZTÉSI PROGRAM

1. Fejlesztési területek és foglalkozások

A súlyosan, halmozottan sérült tanulók sajátosságai és a nevelési alapelvek alapján körvonalazhatók a fejlesztés fő területei. Ezek a területek nem választhatók szét, komplex egységként kezelendők, és természetes módon épülnek be a mindennapi tevékenységekbe is. A rehabilitációs programban meghatározott fejlesztő foglalkozásokon az egyes fejlesztési területeknél ismertetett feladatok, tevékenységek több foglalkozáson is megjelennek, keresztkapcsolatokat képezve.

2. A fejlesztés területei

- kognitív funkciók fejlesztése
- az érzékelés, észlelés fejlesztése
- beszédfejlesztés
- a kommunikáció fejlesztése
- esztétikai nevelés
- érzelmi és szociális nevelés
- a mozgásnevelés
- fejlesztő gondozás és önkiszolgálásra nevelés

Ezek a fejlesztési területek majdnem teljesen megegyeznek az iskoláskor előtti fejlesztés területeivel.

3. Foglalkozások („tantárgyak”)

Egyenként 25-30 perces, csoportos foglalkozások

- **Szűkebb és tágabb környezet (heti 4)**
 - beszédfejlesztés és környezetismeret
 - mese-vers
- **Játék és szórakozás (heti 5)**
 - vizuális nevelés
 - Snoezelen terápia
 - játékra nevelés
- **Zenei fejlesztés (heti 1)**
- **Mozgásnevelés (heti 5)**
- **Reggeli- és Búcsúkör (heti 5)**
- **Testi higiénia /fejlesztő gondozás és önkiszolgálásra nevelés/ (napirendbe építve folyamatosan)**

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

A foglalkozások elnevezései F. Schäffer koncepciójából származnak. Az óraszámok a törvény által előírt kötelező 20 óra felosztásából adódnak.

4. Foglalkozási terv

A heti foglalkozási terv úgy kezelendő, mint egy órarend a fejlesztő iskolai csoportoknak, igazodnak az intézmény csengetési rendjéhez.

5. A fejlesztési területek részletes leírása

III.5.1. A fejlesztési területek és a foglalkozások keresztkapcsolatai

Egy-egy foglalkozás keretén belül általában több terület célzott fejlesztése is történik, úgy, hogy azok nem választhatók külön, szerves egységbe fonódnak.

	Szűkebb és tágabb környezet	Játék és szórakozás	Zenei fejlesztés	Mozgásnevelés	Reggeli kör, Búcsúkör
Kognitív funkciók fejlesztése	x	x	x	x	x
Érzékelés, észlelés fejlesztése	x	x	x	x	x
Beszéd fejlesztés	x	x	x	x	x
Kommunikáció	x	x	x	x	x
Esztétikai nevelés	x	x	x	x	x
Érzelmi és szociális nevelés	x	x	x	x	x
Mozgásnevelés	x	x	x	x	x

6. A kognitív funkciók fejlesztése

A kognitív, vagy más szóval megismerő funkciók gyűjtőfogalom, melyhez a következő területek tartoznak:

- figyelem, megfigyelőképesség
- érzékelés-észlelés
- emlékezet
- gondolkodási funkciók
- beszédfejlesztés

III.6..1. A figyelem, a megfigyelőképesség fejlesztése

Célok

- A tanulók környezet iránti érdeklődésének kialakulása.
- Új és régi, megszokott ingerek közötti különbségtétel képességének kialakulása.
- Új inger jelentkezésekor spontán odafordulás kialakulása.
- Egy-egy tevékenységnél való elidőzés.
- Lehetőség szerint az összes érzékszerv használata egy-egy dolog alapos megfigyelésekor.
- Az adott helyzet, tevékenység szempontjából fontos és jelentéktelen ingerek elkülönítése

Feladatok

- A megismerési kedv felkeltése.
- A figyelem tartósságának, elmélyültségének, terjedelmének fejlesztése.
- Az akaratlagos, szelektív figyelmi funkciók fejlesztése.
- A megosztott figyelem kialakítása (távlati cél).

Alapelvek

- A gyermek figyelve, koncentrálása, együttműködése alapját képezi minden pedagógiai és terápiás tevékenységnek. Ezért a figyelemfejlesztés minden foglalkozás feladatai között szerepel.
- A napirend kialakításánál és a célok, elvárások megtervezésénél figyelembe kell venni, hogy a halmozottan sérült gyerekektől komoly figyelmet és erőfeszítést követelnek azok a tevékenységek is, amelyeket ép társaik már rutinszerűen végeznek (pl.: étkezés, WC használat, játék, stb.). Ezért a nagy koncentrációt igénylő feladatok között lazító gyakorlatokat vagy pihenést kell biztosítani.

Általános elvárások

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

A gyermekek egyéni érzékelési – észlelési, kognitív, mozgásos lehetőségeihez mérten aktív részvétel, interakció a környezettel.

Módszerek

Egyéni és csoportos foglalkozások keretében:

- szomato –, tiflo –, szurdopedagógiai és logopédiai módszerek
- a bazális stimuláció elemei
- alternatív kommunikációs technikák
- kompenzáló technikák
- evésterápia
- gondozási feladatok terápiás végzése
- tanulmányi séták, kirándulások
- bemutatás
- valós és valóság-hű szemléltetés
- egyénre szabott segítségnyújtás
- játékoság
- cselekedtetés
- gyakoroltatás
- beszélgetés
- ellenőrzés, értékelés alkalmazása

Eszközök

- a szűkebb-tágabb környezet tárgyai, személyek, élőlények
- a természet jelenségei, erői
- képek
- hangfelvételek
- kézműves alapanyagok
- hangszerek
- zene
- diavetítő
- CD lejátszó
- e-tábla

III.6..2. Az érzékelés, észlelés fejlesztése

Célok

- Érzékleti – észleleti tapasztalatok szerzésével az önmagukról és a szűkebb környezetükről való ismereteik bővülése.
- A világ érzékszerveken keresztül megragadható tartalmainak segítségével a tanulók gazdagabb, intenzívebb, a környezettel interaktívabb, ahhoz jobban alkalmazkodó, minőségibb életet élhessenek.

Feladatok

- A tanulók hozzásegítése ahhoz, hogy önmagukról és a szűkebb értelemben vett személyi, tárgyi és természeti környezetükből érzékelési – észlelési tapasztalatokat szerezzenek.
- Ezek segítségével az önmagukról és a környezetükről való ismereteik bővítése.

Részfeladatok:

- A tapasztalt érzékelési – észlelési zavarok mögött rejlő okok szakemberekkel (pl.: szemész, audiológus, neurológus) együtt történő feltérképezése és a velük közösen történő kezelése.
- Az aktiváció, a motiváció erősítése.
- A mozgásfejlesztés feladataihoz tartozóan az érzékelés, észlelés mozgásos feltételeinek javítása (a fejkontroll javítása a fixálás elősegítésére, kóros reflexek gátlása, leépítése; a manipuláció mozgásos feltételeinek javítása.), megfelelő testhelyzet biztosítása.
- Az egyes érzékelési – észlelési területek fejlesztése:
 - látás
 - hallás
 - bőrérzékelés (tapintás, hő- és fájdalomérzékelés)
 - szaglás
 - ízlelés
 - egyensúlyérzékelés
 - kinesztetikus érzékelés
 - testérzékelés (haptikus, vesztibuláris)
 - térérzékelés
 - az idő érzékelése.

Ezek részeként az észlelési figyelem fejlesztése.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- A fejlettségi szintet figyelembe vevő mennyiségű és minőségű inger biztosítása.
- A tanulóknak a saját testükből és a külvilágból érkező ingerek iránti érzékenységének felkeltése, kialakítása.
- Az ingerek felé való odafordulás, az azok megragadására irányuló képesség fejlesztése.
- A lényeges ingereknek a lényegtelenektől való elkülönítése képességének kialakítása.
- Az érzéketek, észleletek értelmezésének elősegítése az aktuális fejlettségi szintnek megfelelően.
- A különböző érzékelési területek összekapcsolódásának, együttműködésének elősegítése, fejlesztése.
- Az érzéketek, észleletek integrálódásának elősegítése.
- Az érzékelési és mozgási folyamatok összerendeződésének elősegítése.

Alapelvek

- Az érzékelés-észlelés alapját képezi minden tevékenységnek, ezért a fejlesztése valamennyi foglalkozás feladatai között szerepel.
- A mozgás- és cselekvőképesség súlyos korlátozottsága következtében elmaradt tapasztalatokat konkrét, közvetlen tapasztalatszerzésen keresztül pótoljuk.
- Az érzékelési, észlelési képességek fejlesztése általában nem elszigetelten, öncélúan történik, hanem a heti témakörbe ágyazva, játékos formában, vagy természetes, valóságos, életszerű helyzetekben.

Általános elvárások

A tanulók egyéni érzékelési – észlelési, kognitív, mozgásos lehetőségeihez mérten aktív részvétel,

interakció a környezettel.

Módszerek

Egyéni és csoportos foglalkozások keretében:

- szomato –, tiflo –, szurdopedagógiai és logopédiai módszerek
- bazális stimuláció
- alternatív kommunikációs technikák
- kompenzáló technikák
- evésterápia
- gondozási feladatok terápiás végzése

- tanulmányi séták, kirándulások
- bemutatás
- valós és valóság-hű szemléltetés
- egyénre szabott segítségnyújtás
- játékoság
- cselekedtetés
- gyakoroltatás
- beszélgetés
- ellenőrzés, értékelés alkalmazása

Eszközök

- a szűkebb és tágabb környezet élőlényei, tárgyai
- a természet erői, jelenségei
- modellek
- képek (fénykép, diakép, grafika, jelkép...)
- könyvek
- kommunikációs táblák
- játéktárgyak
- hangfelvételek (személyek, tárgyak, cselekvések, jelenségek hangjai)
- hangszerek, zene
- festékek, zsírkkréták, színes ceruzák, színes papírok
- gyurma, agyag
- diavetítő, magnetofon, diktafon
- tükör
- egyensúlyfejlesztő eszközök (pl.: hinta, billenő deszka)

III.6.3. Az emlékezet fejlesztése

Célok

A gyermekek olyan fejlettségi szintre való eljuttatása, hogy emlékezzenek:

- a mindennapos események egymást követő mozzanataira,
- kialakult szokásokra a családban, a csoportban,
- a begyakorolt korrekciós mozgásformákra, a testhelyzetekre,
- korábbi élményekre, tapasztalatokra,
- a napirendre

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- egy adott dolog (szűkebb–tágabb környezetünk tárgya, jelensége, stb.) megismerése során szerzett különböző érzéletekre, észleletekre.

Feladatok

- A fejlettségi szintet figyelembe vevő bevésés,
- a fejlettségi szintet figyelembe vevő felidézés,
- a rövid, majd a hosszú távú emlékezet fejlesztése.
- A különböző érzékelési területek érzéletei és észleletei megőrzésének elősegítése:
 - látás
 - hallás
 - bőrérzékelés
 - szaglás
 - ízlelés
 - egyensúly
 - kineztésia
 - térészlelés
 - az idő észlelése.
- A különböző érzéletek és észleletek összekapcsolódásának, integrálódásának elősegítésével a felidézés megkönnyítése.
- Egyszerű összefüggések felismertetése, megtanítása a felidézés elősegítése céljából.
- A kommunikáció fejlesztése, amely lehetővé teszi az emlékképek kifejezését.
- A cselekvések mozgásos feltételeinek javítása, amelyek szintén az emlékképek kifejezését szolgálják.
- Jelek, szimbólumok kialakítása, melyekkel bonyolultabb eseményeket, történeteket idézhetünk fel egyszerűbben.
- Szoros kapcsolattartás a szülőkkel az iskolai és a hétfégi eseményekről, hogy ezek később is felidézhetők legyenek.

Alapelvek

- Az adott tartalom, különböző észlelési területek felől, különbözőképpen történő megismertetése.
- A kis lépésekben való haladás elve.
- Gyakori ismétlés, ellenőrzés.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- A tanmenet összeállításánál alapelv, hogy az ismeretek egymásra épüljenek és koncentrikusan bővüljenek.

Általános elvárások

A gyermekek egyéni érzékelési – észlelési, kognitív, mozgásos lehetőségeihez mérten aktív részvétel, interakció a környezettel.

Módszerek

A bevésés módszerei:

- bemutatás
- szemléltetés
- cselekedtetés
- gyakoroltatás
- beszélgetés
- és ezek ismétlései, felidézései

A felidézés módszerei:

- beszélgetés
- szemléltetés (valóság-hű modell, kép, jelkép)
- bemutatás
- cselekvés megkezdése
- megfelelő testhelyzet és kommunikációs eszközök, módszerek biztosítása

Eszközök

- szűkebb és tágabb környezetünk tárgyai, élőlényei, erői, a természet jelenségei
- modellek
- képek (fénykép, grafika, jelkép...)
- fotóalbum
- tárgyi emlékek pl.: nyaralásról, sétáról, stb.

III.6.4. A gondolkodás fejlesztése

Célok

- Önmaguk megismerése, azonosságtudatok és én identitásuk kialakulása.
- Szűkebb és egyre bővülő környezetükben való eligazodás.
- Tárgyi környezetük birtokba vétele.
- Személyi és tárgyi környezetükre való hatás gyakorlása.
- A környezet változásaihoz való alkalmazkodás.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Egyszerű probléma-megoldási módozatok megismerése és alkalmazása (kommunikációs problémáikra, céljaik elérésére, akaratuk keresztülvitelére, stb.).

Feladatok

- A környezet megismertetése, felfedeztetése.
- Elemi fogalomrendszer kialakítása, ismereteik rendszerezése, új ismeretek elhelyezése, színek, formák megismertetése.
- Főfogalom alá rendelés.
- Különbségek megfigyeltetése.
- Változás megfigyeltetése.
- (Logikai)- funkcionális összefüggések megfigyeltetése.
- Analizáló - szintetizáló képesség fejlesztése.
- Hiányok pótlása
 - szimmetria
 - rész-egész viszony.
- Általánosítás, konkretizálás.
- Analógiás gondolkodás fejlesztése.
- Téri, idői tájékozódás fejlesztése.
- Testfogalom fejlesztése.
- Szám- és mennyiségfogalom fejlesztése.
- Társadalmi szokások, elemi szabályok megismertetése, elsajátíttatása.
- Hangulatok, érzelmek felismertetése.
- Kreatív gondolkodás, képzelet fejlesztése.

Alapelvek

- A gondolkodási műveletek fejlesztése sohasem elszigetelten, öncélúan történik, hanem mindig a heti témakörbe ágyazva, játékos formában vagy természetes, valóságos, életszerű helyzetekben.
- A fejlesztési feladatok kiválasztása és meghatározása egyénre szabottan, tervszerűen, az egyéni szükségleteknek megfelelően történik.

Általános elvárások

A gyermekek egyéni érzékelési – észlelési, kognitív, mozgásos lehetőségeihez mérten aktív részvétel, interakció a környezettel.

Módszerek

Egyéni és csoportos foglalkozások keretében:

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- szomato –, tiflo –, szurdopedagógiai és logopédiai módszerek
- alternatív kommunikációs technikák
- kompenzáló technikák
- evésterápia
- gondozási feladatok terápiais végzése
- tanulmányi séták, kirándulások
- bemutatás
- valós és valóság-hű szemléltetés
- egyénre szabott segítségnyújtás
- játékoság
- cselekedtetés
- gyakoroltatás
- beszélgetés
- ellenőrzés, értékelés alkalmazása

Eszközök

- a környezet tárgyai, személyek, állatok, növények, jelenségek (pl.: időjárás)
- játéktárgyak
- mesekönyvek, fényképek, diaképek, rajzok, jelképek, feladatlapok
- kommunikációs táblák
- festékek, ceruzák, papírok
- magnetofon, diktafon, hangfelvételek a környezetünkről, zene, e-tábla

III.6..5. Beszédfejlesztés

Célok

A beszédfejlesztés célja, hogy a gyermekeket eljuttassa az általuk elérhető legmagasabb szintre a beszédmegértés és a beszéd területén, és ezzel elősegítse az őket körülvevő szűkebb és tágabb környezetbe való beilleszkedést.

Feladatok

- Az akusztikus észlelés fejlesztése:
 - a tanulók érdeklődésének felkeltése környezetük hangjai és hangforrásai iránt
 - a hallási figyelem fejlesztése
 - az akusztikus differenciálási képesség fejlesztése
 - a hangok irányába való odafordulás kialakítása

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- a hangforrás, hangok azonosításának kialakítása
- a sorrend, ritmus, hangsúly, hanglejtés megfigyeltetése
- zenehallgatás, a zene és a mozgás összekapcsolása.
- reflexgátló testhelyzet biztosításával az izomtónus normalizálása a foglalkozások megkezdésekor.
- a mellkas, a vállöv és a száj körüli izmok lazítása a foglalkozások megkezdésekor.
- a gyermekek közlési, önkifejezési vágyának felkeltése és folyamatos ébren- tartása.
- A beszédhez szükséges motoros képességek tréningje és a nyálzás befolyásolása:
 - a száj akaratlagos nyitásának és zárásának kialakítása
 - a szopó, harapó reflexek kialakítása, majd gátlása
 - a rágás facilitálása
 - a szívás, fújás, köpés kialakítása és gyakoroltatása.
- A hangképzés fejlesztése:
 - a légzés és a hangadás egyidejű fejlesztése
 - a hangadás és a mozgás összekapcsolása
 - egyes hangok, ill. szótagok kialakítása az egészséges fejlődés sorrendjének megfelelően
 - a hangok megtartásának kialakítása
 - majd egyszeri kilégzés során egyik magánhangzóról a másikra való áttérés kialakítása
 - a hangadás megszakításának kialakítása.
- Artikulációs mozgásügyesítés, az ajkak és a nyelv differenciált mozgásának kialakítása és gyakoroltatása.
- A beszéd megértés és a szókincs fejlesztése a fogalmak körének fokozatos kialakításával és bővítésével az ismerttől a kevésbé ismert felé, a közvetlen környezettől a tágabb környezet felé haladva.
- Folyamatos lehetőség biztosítása az önálló megnyilatkozásokra a legkülönbözőbb helyzetekben.
- A beszédképtelen gyermekek megnyilvánulásainak értelmezésével a jobb megértés, az egymásra való odafigyelés elősegítése.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Minden lehetséges helyzetben és módon a gyermekek készítése az egymással és a felnőttekkel való (kölsönös) kommunikációra.
- A kifejezőkészség fejlesztése:
 - a meglévő szókincs aktivizálása, a szókészlet bővítése
 - a nyelvhelyesség fejlesztése
 - összefüggő beszéd kialakítása
 - mondókák, versek memorizálása.

Alapelvek

- Rendkívül fontos a beszédre, hangadásra ösztönző légkör és a mesterségesen kialakított beszédszituáció.
- Az augmentatív kommunikációs módszereket használó tanulók hangadásra, ill. beszédre való ösztönzéséről nem szabad lemondani.
- Az ismeretszerzés, a fogalmak bővítése konkrét tapasztaláson, cselekedtetésen alapul.
- A bemutatás, szemléltetés során a való világ tárgyait, jelenségeit érzékeltetjük a tanulókkal, képekkel, filmekkel csak olyasmit szemléltetünk, amit már a gyermekek jól ismernek.
- A szóbeli közlések, instrukciók mindig rövidek és a tanulók számára érthetőek.
- A gyakorlás, ismétlés a már meglévő ismeretek szinten tartását, elmélyítését szolgálja.
- Az új ismeretek közlése mindig a már meglévők ismétléséhez kapcsolódva, az ismeretek körét apró lépésekkel bővítve történik.
- A tanulók ellenőrzése, értékelése folyamatosan, minden megnyilvánulásuk azonnali – lehetőleg pozitív – minősítésével történik

A beszédmegértés fejlesztésének, a szókincs (passzív, aktív) bővítésének főbb területei

- A saját személlyel kapcsolatos ismeretek: név, testséma.
- A szűkebb társadalmi környezet: családtagok, osztálytársak, nevelők.
- A közvetlen tárgyi környezet: lakás, tanterem, iskolaudvar.
- A tágabb környezet: iskola helyiségei, környező utcák, üzletek, közlekedési eszközök.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- A természeti környezet:
 - évszakok, időjárás
 - növények (fák, virágok) és azok változásai az egyes évszakokban
 - zöldségek, gyümölcsök
 - állatok.
- Öltözködés, ruhadarabok.
- Ünnepek:
 - születésnap, névnap, anyák napja
 - Mikulás, Karácsony, Farsang, Húsvét
 - Gárdonyi napok, Gyermeknap

Általános elvárások

- Alakuljon ki a spontán hangadás.
- Lehetőség szerint induljon meg a differenciált hangadás.
- A gyermekek ismerjék társaik, családtagjaik és a velük dolgozó felnőttek nevét.
- Egyszerű felszólításokat értsenek meg, és – képességeik függvényében – hajtsanak végre.
- Szükségleteiket, akaratukat, véleményüket valamilyen, a többiek számára is érthető formában jelezzék.
- Legyenek képesek egymás és a pedagógusok közléseire rövid ideig figyelni és adekvátan reagálni.
- Legyenek alapvető ismereteik közvetlen környezetük tárgyairól, személyeiről, jelenségeiről.
- Fogadják örömmel az ünnepeket, legyenek képesek elemi magatartási szabályok betartására az ünnepélyek alkalmával

Módszerek

- Bobath-módszer
- evés-ivás terápia
- bemutatás
- motiválás
- gyakoroltatás
- cselekedtetés
- ellenőrzés, értékelés
- valós és valóság-hű szemléltetés

- beszélgetés
- tanulmányi kirándulás
- egyénre szabott segítségadás

Eszközök

- Bobath-labdák (különböző méretű és formájú)
- matracok
- zsámolyok
- speciális székek
- kétfülű poharak
- speciális evőeszközök: vastag nyelű
- rágókák
- gumikesztyűk
- szívószál
- gyertyák
- könnyű labdák: szivacs, hungarocell, papír, ping-pong
- tollpohely
- szappanbuborék, buborékfúvók
- sípok
- „ördögnyelv”
- lufi, stb.
- zizi
- méz, szörp, csoki, tejföl, stb.
- fültisztító
- rúzs
- tükör
- játéktárgyak
- tárgyképek, rajzok, fotók
- didaktikai játékok (lottó, memória, puzzle, dominó, stb.)
- bábok
- a szűkebb-tágabb környezetünk tárgyai, jelenségei
- mesekönyvek, vers-, mondóka-, énekgyűjtemények

III.6..6. A kommunikáció és interakció (segített kommunikáció) fejlesztése

Célok

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- A beszédképtelen gyermekek kívánságainak, gondolatainak mások számára is érthető közlése.
- Saját életük cselekvő részesévé válása.
- Augmentatív kommunikációs eszköz segítségével egyenlő esély elérése a többi gyerek között, a szűkebb és tágabb környezetükben egyaránt.
- Beilleszkedés az őket körülvevő emberek közösségébe.
- Személyiségük minél teljesebb kibontakozása.
- A lehető legteljesebb beilleszkedés a társadalomba.

Feladatok

- A kommunikáció iránti igény felkeltése.
- Kommunikációs csatornák és módok megismertetése, erősítése, bővítése (eszköz nélkül vagy eszközigényes augmentatív kommunikáció segítségével).
- Alapkommunikáció kialakítása:
 - kapcsolatfelvétel, szemkontaktus kialakítása
 - ránézéssel való kiválasztás, döntés
 - adekvát igen-nem válaszadás
 - köszönés.
- Önálló akaratközlés, vélemény, szükséglet, döntés kifejezésének megtanítása.
- Az önkifejezéshez személyes kapcsolat és megfelelő mennyiségű idő biztosítása.
- A szülőkkel való szoros együttműködés.
- Az augmentatív és alternatív kommunikációs rendszer, illetve eszköz kiválasztását körültekintő megfigyelésnek kell megelőznie.
- Meg kell figyelni:
 - a gyermekek mozgásképességét
 - értelmi képességeit
 - kommunikációs igényét
 - családi helyzetét
 - a gyermekek, a szülők, a közösség igényeit
 - hogyan kommunikálnak a gyermekek otthon, ismeretlen helyen kétszemélyes helyzetben és csoportban
 - mit szeretnek csinálni, mik a kedvenc játékaik, mivel lehet jól motiválni őket.
- A fenti ismeretek alapján a kommunikációs eszköz ésrendszer kiválasztása.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- A gyermekek már meg lévő jelzéseire építve és azokat erősítve további jelzések kialakítása.

Alapelvek

- Mindenfajta megnyilvánulást közlésként értelmezzük, még akkor is ha a gyermekek azt nem közlésnek szánják.
- A gyermekek véleményét, akaratát, gondolatait mindig, minden helyzetben figyelembe vesszük, és arra adekvát választ adunk.
- Lehetőleg minden helyzetben biztosítani kell a kommunikációs eszközök hozzáférhetőségét.
- Kétszemélyes helyzetekben, játékba ágyazottan, majd a csoportos foglalkozásokhoz és a tananyaghoz kapcsolódva kell bevezetni a gyermekeket az aktív kommunikációba.
- Az optimális kommunikációfejlesztéshez elengedhetetlenül szükséges a szülőkkel való szoros együttműködés.
- A tanulók spontán jelzéseit beépítve olyan kommunikáció kialakítására kell törekedni, amely lehetőleg nemcsak a legszűkebb környezet számára érthető

A fejlesztés tartalma, területei

Egyénekenként változó, meghatározza a gyermekek értelmi szintje, mozgáskészsége, személyisége, szociális helyzete, életkora, a család és az iskolaelvárásai.

Ennek megfelelően:

- szemkontaktus felvétele
- adekvát igen-nem kialakítása
- szemmel mutató, kiválasztás megtanulása
- mutató módok megtanulása
- választás, mint kifejező eszköz megtanulása
- döntés, mint megtapasztalás megtanulása
- akarat kifejezése, az események cselekvő részesévé válás
- tárgy-fotó-grafika egyeztetés
- alapvető általános kifejezések elsajátítása, alkalmazása
- ok-okozat felfedezése, tudatosítása
- szituációs kifejezések, élethelyzetekkel kapcsolatos kifejezések, kérések, stb.
- szókincs növelése.

Általános elvárások

- A tanulók legyenek képesek a mozgásos és értelmi lehetőségeikhez képest aktívan kommunikálni.
- Tudják adekvátan jelezni szükségleteiket, kéréseiket.
- Legyenek képesek érzelmek, élmények, pozitív-negatív tapasztalatokkal kapcsolatos kifejezések használatára.
- Fel tudják hívni magukra a figyelmet.
- Értsék az egyszerű megszólításokat, kérdéseket, utasításokat, és egyértelmű választ adjanak.
- Legyenek képesek a társas együttlétekbe bekapcsolódni és azokban részt venni.

Módszerek

- Egyéni és csoportos foglalkozás.
- Egyénre szabott multikommunikációs forma alkalmazása. Ez magába foglalja és kombinálja a gesztust, a jelbeszédet, a maradék beszédet vagy hangokat, a mimikát, a kommunikációs rendszereket és eszközöket.
- Pozitív élmények alapján történő inspiráció. (A beszéd tartalma: itt és most, arról beszélek, amit teszek, vagy amit tenni fogok, amit a másik cselekedeteiből, érzéseiből, kívánságaiból, szándékaiból, jelzéseiből érzékelek. Egyszerű mondatok, szavak, fogalmak.)
- Élethelyzetek játékos modellezése, reprodukálása.

Eszközök

- elemes játékok
- fejpálca
- fejlesztő játékok
- kép-kommunikációs rendszerek
 - Boardmaker
- jelkép-kommunikációs rendszer
 - Bliss
- számítógép, oktatási programok
- e-tábla

Az eszközök kiválasztásánál figyelembe kell venni a gyermekek mozgásállapotát, értelmi szintjét, életkorát, kommunikációs igényét és szintjét, kognitív képességeit, vizuális észlelését, a foglalkozások témáját.

III.6..7. Esztétikai nevelés

Célok

- Az önkifejezésre lehetőséget adó technikákkal, mint újabb kommunikációs eszközökkel való megismerkedés.
- Passzív befogadóból aktív résztvevővé válás.
- Alapérzelmek megélése, felismerése, kifejezése. Pl.: öröm, szomorúság, félelem.
- A tanulókat körülvevő jelenségek élményeinek, hangulatainak felidézése, képzeletben történő újbóli átélése, elképzelése és kifejezése. Pl. esőben, szélviharban, tavaszi mezőn.
- A környezet jelenségeiről szerzett tapasztalatok, és ezek művészi eszközökkel történő összekapcsolódása, integrálódása.
- Egy-egy képzőművészeti alkotás láttán, vagy zenedarab hallatán képzeletük megindulása.
- A rendelkezésre álló technikák, alapanyagok, eszközök közül választás képességének kialakulása.
- Az esztétikai fejlesztésen keresztül a szűkebb és tágabb környezet alaposabb megismerése, elemzése.

Feladatok

- Nyugodt, biztonságos légkör teremtése.
- Az alkotáshoz, önkifejezéshez szükséges helyzetek, alapanyagok, eszközök biztosítása.
- Az alapvető festészeti, grafikai, vegyes technikák és a mintázás megismertetése, használatuk gyakoroltatása.
- A közös alkotó folyamatba való bekapcsolódás lehetőségének biztosítása.
- A színek szerepének megfigyeltetése, az alapformák megismertetése, különféle eszközökkel történő megjelenítettetése, kapcsolódva a tanmenethez.
- A vizuális kifejezési formák és az irodalom, a zene és egyéb művészeti ágak kapcsolatának megismertetése, az ebből adódó lehetőségek kiaknázása.
- Dramatikus technikákban való minél aktívabb részvétel lehetőségének megteremtése (bábjáték, zenei megjelenítések, egyszerű mondókák eljátszása).
- Fényképek, műalkotások, a természet hangjai, zenei darabok megfigyeltetése. A hangulati, érzelmi megjelenítés elősegítése.

Alapelvek

- A foglalkozások során mindig tartsuk tiszteletben az alkotás szabadságát.
- A témakezelés legyen rugalmas és interaktív.
- Törekedjünk a csönd és elmélyülés, valamint az önkifejezés és beszélgetés megfelelő arányának megtalálására.
- Valósuljon meg a lehetőségekhez mért legaktívabb kommunikáció.
- Mindenfajta művészeti megnyilvánulást alkotásként értelmezzünk.
- Ne javítsunk bele a művekbe, hanem tartsuk őket tiszteletben.
- Fejezzük ki örömünket és bátorítsuk a gyerekeket további önkifejezésre.
- Kezdetben értékeljük pozitívan minden aktivitást, még ha az eszközhasználat, a megnyilvánulás nem is tökéletes.
- Kezdetben ne korigáljunk, később is inkább csak ajánljuk fel az általunk jobbnak vélt lehetőséget.

A fejlesztés tartalma, területei

- A csoportban a szabad festés technikájának bevezetése. A zenére festés, hangulati ábrázolás gyakorlása. Érzelmek felismerése, megjelenítése a tanult technikákkal.
- Az alapszínek elkülönítése, a meleg és hideg színekés tónusok hatásának megfigyelése. Az alapformák megjelenítésének gyakorlása.
- Formázás agyaggal, gyurmával. Egyszerű modellek készítése különféle alapanyagokból.
- Szabad hangszerhasználat. Hangutánzás. Egyszerű ritmusképzés. Zenei darabok hatásának megfigyelése, megbeszélése.
- Kötött témák megjelenítése művészeti eszközökkel, kapcsolódva a fejlesztési tervhez.
- Kiállítás látogatás, egyéb kirándulások. Az itt szerzett élmények feldolgozása, elemzése, felhasználása a fejlesztési folyamat során.

Általános elvárások

A tanulóiban alakuljon ki az alkotás iránti vágy. Legyenek képesek bekapcsolódni, részt venni az alkotási tevékenységben.

Módszerek, technikák

- Szabad festés különféle festékekkel.
- Vizes, ragasztós alapon festés.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Asszociációs gyakorlatok.
- Festékfolytatás.
- Festés versre, zenére, kötött témára.
- Montázs-technikák.
- Ragasztások.
- Dramatikus megjelenítés, báb.
- Formázás agyaggal, gyurmával.
- Modellezés különféle alapanyagokból.
- Mondókák, énekek, versek meghallgatása, megjelenítése.

Eszközök

- A természet kincsei:
 - ágak
 - levelek
 - termések
 - kövek, stb.
- Festékek:
 - tempera
 - ujjfesték
 - vízfesték
 - textilfesték
 - ruhafesték
- Papírok:
 - karton
 - rajzlap
 - selyempapír
 - A0-s papírok különféle színekben
 - újságpapír
 - színes papír.
- Érdekes formájú üvegek, síküveg.
- Textildarabok különféle színekben, minőségben, filc.
- Ecsetek:
 - változó méretű és jellegű ecsetek
 - szivacsok

- hengerek.
- Agyag, különféle tulajdonságú gyurmák.
- Dobozok, hurkapálca, különféle ragasztók, gombok.
- Arcképek, fényképek.
- Művészeti albumok, verseskötetek, mesekönyvek, cd-k, gyertyák, füstölők.
- Audiovizuális eszközök.
- Ritmushangszerek, zajkeltő tárgyak:
 - xilofon
 - rumbatök
 - száncsengő
 - triangulum
 - esőcsináló
- Egyéb hangszerek:
 - furulya
 - Casio

III.6..8. Érzelmi és szociális nevelés

Célok

- Pozitív és reális énkép kialakulása a tanulók értelmi szintjének megfelelően.
- Érzelmek felismerése, tudatos megélése.
- A tanulók nyitottá válása a környezetükben élők felé.
- Akarják és tanulják meg érzelmeiket, akaratukat a legdifferenciáltabban, legérthetőbben kifejezni.
- Mások megnyilvánulásainak értelmezése és tolerálása.
- Vágyaik késleltetése, a várakozás képességének kialakulása, türelmessé válás.
- Ugyanakkor legyenek képesek küzdeni egy-egy cél eléréseért. Ne adják fel hamar, legyenek kitartóak.

Feladatok

- Az önkifejezés lehetőségeinek megismertetése.
- Az én-tudat fejlődésének segítése (énkép kialakítása).
- Lehetőség biztosítása a különféle élmények és érzelmek megélésére, kifejezésére.
- Az élmények és a velük kapcsolatos érzelmek értelmezésében, kezelésében való segítségnyújtás.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- A tanulók képessé tétele más emberek hangulatának, érzelmeinek felismerésére, és az arra való reagálásra (pl. együtt örülés, vigasztalás).
- A motiváció erősítése.
- Az együttműködési készség fejlesztése.
- A közösségi magatartás kialakítása (felnőtt-tanuló, tanuló-tanuló viszonylatban).
- A helyes viselkedési formák megismertetése, elsajátíttatása.
- Dramatikus technikák és a bábjáték alapjainak megtanítása.
- A csoportos és az egyéni tevékenységek arányának helyes megválasztása az életkor, a szociális érettség, a fogyatékoságok és a pillanatnyi szükségletek szempontjainak figyelembevételével és mérlegelésével.
- A közösséghez való tartozás élményeinek közvetítése a csoportos foglalkozásokon keresztül, ezek pl.:
 - a közös éneklés, zenélés, játék öröme
 - a mások sikerének öröme
 - a „mindenki egyformán fontos” élménye
 - a „valamit közösen létrehozni” élménye
 - a kortársakkal való kapcsolat öröme.
- Kétszemélyes helyzetekben
 - a „most egyedül én vagyok a fontos”
 - a teljes elfogadottság
 - az osztatlan figyelem élményének közvetítése.
- Pozitív, reális énkép kialakítása a tanulók értelmi szintjének megfelelően.
- Döntési helyzetek teremtése, melyekben a tanulók szabadon választhatnak tevékenységek, játékok, ételek, stb. közül, valamint ezek biztosítása.
- Reális és egységes, a tanulók állapotához, ugyanakkor életkorához is a lehető legjobban igazodó elvárások kialakítása, megismertetése.
- Kommunikációs eszközök és technikák biztosítása és alkalmazása.

Alapelvek

- Az érzelmi és szociális nevelés az egész napot átszövi. A közösségi szokásokat a nap folyamán valamennyi élethelyzetben szem előtt kell tartani.
- A pedagógusok minden megnyilvánulásukkal önkéntelenül is nevelnek, mintául szolgálnak. Erre tudatosan is törekedniük kell.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- A tanulók optimális érzelmi és szociális fejlődéséhez szükségük van mind csoportos, mind kétszemélyes helyzetekre.
- A tanulók fejlődésében különösen nagy szerepe van a feltétlen szeretet és elfogadás biztonságát adó érzésének.
- Mindenfajta fejlesztésnek és tanulási szituációnak érzelmi bázison kell alapulnia.
- Az érzelmek, indulatok megélését, kifejezését, ezeken keresztül pedig értelmezését és feloldását kell elősegíteni, nem pedig az elfojtását.
- A szülővel való szoros együttműködés (pl.: személyes beszélgetések) elengedhetetlenül szükséges a tanuló teljesebb megismeréséhez, és a fejlesztés eredményességéhez.

Általános elvárások

Tudják elfogadni és alkalmazni a mindennapi életben az alapvető közösségi normákat (pl.: köszönés alternatív formái, tiszta étkezés). Tudjanak alkalmazkodni a környezet elvárásaihoz, az értelmi- és mozgásállapot függvényében, egyéni elbírálás alapján.

Módszerek, tevékenységi, foglalkoztatási formák

- Beszélgetés
- Dramatizálás:
 - bábjáték
 - szerepjáték
- Csoportos foglalkozások:
 - közös játék
 - éneklés-zenélés
 - tánc, ringatózás, mozgás zenére
 - közös alkotás
 - vizuális művészetterápia
 - közösen átélt élmények
 - kirándulások
 - verses, mesés foglalkozások
- Kétszemélyes helyzetek:
 - beszélgetések
 - páros játék
 - tánc, ringatózás, mozgás zenére

Eszközök

- bábok
- jelmezek, fejdíszek
- játéktárgyak, egyszerű társasjátékok
- fejlesztő játékok
- hangszerek
- papírok, festékek, ecset, agyag
- gyurma
- CD-játszó, CD lemezek

III.6..9. Mozgásfejlesztés – Mozgásnevelés

Célok

A tanulók adottságainak függvényében a lehető legmagasabb szintű mozgásos önállóság elérése.

Feladatok

- A tanulók pozitív mozgásélményhez juttatása sok játékkal, motiválással.
- A mozgásra való képesség felismertetése, tudatosítása, a mozgás iránti igény felkeltése, erősítése.
- Az elmaradt vagy károsodott tartási és mozgási funkciók fejlesztése, javítása.
- Az idegrendszer sérülése nyomán kialakuló kóros mozgások, elváltozások megelőzése, korrekciója, kompenzálása és leépítése.
- A lehető legnagyobb önállóság eléréséhez szükséges mozgásos és önellátási ismeretek megtanítása.
- Mozgásminták, sémák tanítása feladatsorokon keresztül, melyekkel mindennapi életüket tehetjük könnyebbé.
- Gyógyászati és rehabilitációs segédeszközök viselésének, használatának szoktatása, tanítása.
- Az ép fejlődéshez – a lehetőségekhez képest – leginkább közelítő testi fejlődés elősegítése.
- Mozgásos tapasztalatokon keresztül a pszichomotoros és szenzomotoros képességek fejlesztése.

Alapelvek

- A mozgásfejlesztésnek a kiemelt célú mozgásnevelés foglalkozások mellett a tanulók egész napi tevékenységébe integráltan kell folynia, tevékenységüket át kell szőnie.
- A hét minden napján legyen mozgásfejlesztés foglalkozásuk.
- Törekedni kell a fiziológiás mozgások lehetőségei szerinti helyes kivitelezésére, de elsődleges szempont a mozgás – bármilyen, az egészséget nem veszélyeztető módon történő – végrehajtása.
- További alapelv a már megtanult legmagasabb szintű mozgásformák alkalmazása, megkövetelése – a végrehajtáshoz elegendő időt, megfelelő facilitációt (segédeszközök és megfelelő segítségnyújtási formák) biztosítva. A különböző foglalkozásokon a gyermekek lehetőleg aktuális egészségi és mozgásállapotuknak megfelelő testhelyzetekben legyenek.
- A mozgásanyag összeállításánál, tanításánál figyelembe kell venni a mozgáskorlátozottság mellé társuló egyéb fogyatékoságokat, zavarokat, így az értelmi fogyatékoságot, az esetleges érzékelési-észlelési zavarokat, stb.
- A gyakorlatok tervezésénél szem előtt tartjuk a következő szempontokat:
 - lassú tempó,
 - több ismétlés,
 - egyszerű feladatok.
- A mozgásfunkciók gyakoroltatása, kiépítése csak apró lépésenként történhet.

Fejlesztési feladatcsoportok

- Ízületek mobilizálása
 - Ízületek minden irányú passzív kimoztatása
 - Kontraktúra oldása
 - ízületi mozgáshatárok növelése optimális mértékig nagy- és finommozgásokkal
- Izomlazítás, relaxáció
 - Átmozgatás, hintáztatás
 - Bobath-labdán rugóztatás
 - Izomérzet kialakítása (feszítés-lazítás)
 - Haptikus ingerlés tüskés masszírozó labdával, szivacs-labdával...
- Izmok erősítése

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Izmok nyújtása
- Innervációs-, vezetett aktív gyakorlatok (gravitáció irányában, illetve ellen), izometriás-, ellenállás gyakorlatok
- Szelektív izomerősítés diagnózisnak megfelelően
- Helyes légzéstechnika kialakítása
 - Légzőizmok, mellizmok lazítása, vibráció
- Mozgásos önkontroll kialakítása
 - Alaphelyzetek pontos felvétele, egyszerű mozgások kivitelezése optikus és külső kontroll segítségével
- Mozgás-koordináció fejlesztése
 - Szenzoros ingerre adekvát válasz adása
 - Célzó gyakorlatok (szem-kéz, szem-láb koordináció kialakítása)
- Fiziológiás mozgássor alaphelyzeteinek és mozgásanyagának elsajátítása
 - Alaphelyzetek elsajátítása, összekapcsolása mozgássorrá
- Egyensúly fejlesztése
 - Billenések, hintázás, fordulás, testsúlyáthelyezés
- Kóros szinergizmusok megtörése, reflexgátló helyzetek kialakítása (Bobath)
 - Reflexgátló helyzetek kialakítása
 - Reflexgátló helyzetekből indított egyszerű gyakorlatok
- Helyes testvázlat, térbeli orientáció kialakítása
- Helyes testtartás kialakítása (ülésben, állásban)
 - A helyes tartás megéreztetése
 - Gerinctorna, tartáskorrigálás
- Ritmus fejlesztése
 - Egyszerű mondókák, énekek összekötése mozgással
- Manipuláció fejlesztése
 - Felső végtag passzív, aktív átmozgatása
 - Szenzoros ingerek alkalmazása
 - Tapintásos feladatok végzése, a taktilis percepció fejlesztése
 - Fogás, elengedés
 - Ceruzafogás lehetőségek szerinti kialakítása
- Praktikus és önellátási feladatok
- Műtéti előkészítés, utókezelés
- Mozgásos játékok

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Testi képességek fejlesztése
- Gyógyászati segédeszközök használatának elfogadtatása, szoktatása

Általános elvárások

Aktív részvétel a foglalkozásokon a tanulók egyéni képességeinek függvényében.

A tanulók legyenek képesek:

- adottságaik szerinti tudatos izomlazításra,
- a passzív kimozgatások elviselésére,
- azon aktív mozgásoknak, amelyekre képesek (felszólításra történő) kivitelezésére,
- együttműködésre a mozgásnevelővel.

Módszerek

- Pető-módszer
- A komplex mozgásterápia módszerei
- Adaptált testnevelési mozgásanyag és játékok
- Továbbá:
 - passzív segítségnyújtás
 - aktív mozgáskiváltás
 - bemutatás
 - folyamatos szóbeli irányítás
 - gyakorlás
 - korrigálás
 - motiválás
 - játékoság
 - differenciálás
 - igazi/valós tevékenységbe ágyazott mozgásfejlesztés

Foglalkoztatási formák:

- egyéni foglalkozás
- csoportos, differenciált foglalkozás

Eszközök

Az általános tornatermi felszerelés mellett:

- babzsák
- bokasúlyzó
- egyensúlyozó eszközök (pl. egyensúlyozó deszka, félhenger)

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- trambulin
- gumikötél
- gördeszka
- hinta
- hálós hintaágy
- hengerek (különböző méretben)
- kézügyességet fejlesztő speciális játékok
- lejtő
- labdák (különböző méretű, anyagú, fogású, keménységű, súlyú labdák, Bobathlabdák)
- léggömb
- párnák (ék, henger – különböző méretben)
- speciális kerékpár
- tornabot
- tükör

Továbbá egyéb használati és játéktárgyak, amelyekkel a gyermekek kapcsolatba kerülnek.

Gyógyászati és rehabilitációs segédeszközök, pl.:

- kerekesszék

III.6..10. Testi higiénia - Fejlesztő gondozás és önkiszolgálásra nevelés

Az idetartozó tevékenységek átszövik a teljes iskolai nevelés-oktatás folyamatát. Programunkban ezért a gondozási feladatok nem csupán mellékesen elvégzendő tevékenységek, hanem külön foglalkozásként is megjelennek, még akkor is, ha a mozgás olyan súlyosan sérült, hogy az önkiszolgálás még távoli célként sem tűzhető ki.

Cél

A tanulók lehessenek aktív részesei saját életük legalapvetőbb történéseinek, testi szükségleteik kielégítésében is.

Feladatok

- Az érzékelés-észlelés fejlesztése: a saját testtel kapcsolatos ingerek felismerésének és értelmezésének elősegítése (pl.: éhség, szomjúság, jóllakottság, széklet-, vizeletürítés, hőmérséklet).
- A kommunikáció fejlesztése: a tanulók képessé tétele arra, hogyha felismerik testi szükségleteiket, azokat a környezetük számára a legérthetőbben és a legdifferenciáltabban tudják kifejezni.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- A mozgás fejlesztése: a lehető legnagyobb mértékű mozgási képesség kialakításával a lehető legnagyobb önállóság, illetve részvétel biztosítása. Ezek tanulóink esetében többnyire részmozzanatok, pl. öltöztetés közben a láb nyújtásahajlítása.
- A tanulók és a személyzet mindennapjait egyaránt megkönnyítő eszközök biztosítása.
- A kognitív funkciók fejlesztése:
 - A figyelem fejlesztésével a gondozási feladatok figyelemmel kísérésének, az aktív részvétel alapjának megteremtése.
 - Az emlékezet fejlesztésére a gondozási feladatok mozzanatai sorrendjének, az azokhoz kapcsolódó eszközöknek, a napirendhez való kapcsolódásuknak rögzítése; mindezekon keresztül az aktív részvétel elősegítése.
 - Az ok-okozati összefüggések megismertetésével a testi szükségletek és az azokat kielégítő tevékenységek, illetve ezek összetevői jobb megértésének segítése.

Alapelvek

- A gondozási feladatok elvégzésének idejét és módját befolyásolják a tanulók értelmi és mozgásos lehetőségei.
- A napirend kialakításánál figyelembe kell venni a gondozási és önkiszolgálási feladatok optimális idejét és időtartamát.
- A gondozási és önkiszolgálási feladatok végzése fontos, ám időigényessége miatt óvakodni kell attól, hogy a tanulók életének egyedüli, központi kérdésévé váljon.
- A súlyosan-halmazottan sérült tanulóknak nem csak testi szükségleteik vannak, ők is igénylik a kommunikációt, a személyes kapcsolatokat, a játékot, a tapasztalatok és ismeretek szerzését, mint ép társaik (illetve amennyiben nem, úgy ezen igények kialakításán fáradozni kell).

7. Foglalkozások

III.7..1. A foglalkozásokról általában

- A foglalkozások elnevezését Franziska Schäffer koncepciójából merítettük.
- A foglalkozások nevei és az órák tartalmi speciálisak. Eltérnek a speciális nevelési igényű tanulók hagyományos gyógypedagógiai nevelésétől-oktatásától.
- Elméleti alapját elsősorban Franziska Schäffer koncepciója képezi, melynek megvalósíthatóságát hazai gyakorlati tapasztalatok is alátámasztják.
- A témakörök összeállításánál olyan tanulási helyzeteket igyekeztünk kiválasztani, amelyeket az ép korosztály a mindennapokban átél, tehát nem véletlenszerűen juttatjuk élménybe súlyosan, halmozottan fogyatékos tanulóinkat.
- A témakörök periodikusan ismétlődnek, hosszabb ideig, ezzel lehetőséget nyújtva a tanulóknak arra, hogy több szempontból megtapasztalja az „élményszerű valóságot”, azaz „élni tanuljon”.
- A szűkebb és tágabb környezet foglalkozás témaköre határozza meg a heti anyagot, amelyre ráépül a többi foglalkozás anyaga.

Pedagógus részéről

- élményszerű megtapasztaltatás
- a valóság érzékszervek útján való sokoldalú érzékeltetése
- csoportos, de egyénre szabott, differenciált cselekedtetés

Tanuló részéről

- a valóságos élethelyzetek, szituációk átélése, megtapasztalása
- komplex személyiségfejlesztés: érzékelés, észlelés, kognitív funkciók, kommunikáció fejlesztés, magatartás - változás
- a tanuló önmaga élje át a saját tevékenységeit

III.7..2. Szűkebb és tágabb környezet

Célok

- A tanulók érdeklődésének kialakulása szűkebb és tágabb környezetük szereplői, tárgyai, jelenségei iránt.
- Egyénileg eltérő képességeik függvényében a természeti, tárgyi és személyi környezetükről szerzett élményeik megélése, értelmezése, elraktározása.
- A tanulók saját életükben történő minél aktívabb részvételének kialakulása.
- Az egymással és a nevelőkkel való állandó kommunikáció kialakulása.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- A természeti környezet szépségeinek felismerése.

Feladatok

A szűkebb és tágabb környezet személyeinek, tárgyainak, jelenségeinek megismertetése a tanulókkal, a mindennapi életük apró tapasztalatszerzéseinek irányítása és folyamatos tudatosítása által.

Alapelvek

- A természeti, társadalmi és tárgyi környezet jelenségei, tárgyai, szereplői minden gyermek számára megismerhetők valamilyen szinten.
- A mozgás- és cselekvőképesség súlyos korlátozottsága következtében elmaradt tapasztalatokat elsősorban konkrét, valódi élményeken keresztül pótoljuk.
- A „Szűkebb és tágabb környezet” és a „Játék és szórakozás” foglalkozások anyaga sokszor jól kapcsolható egymáshoz, kölcsönösen épülhetnek egymásra.
- Sok játék a tanulmányi kirándulásokon közösen szerzett élményekből, tapasztalatokból táplálkozik.
- A kirándulásokon a tanulók helyváltoztatásának, figyelmének, aktív részvételének és egyéni tapasztalatszerzésének szükséges segítése miatt a tanulók számával megegyező felnőtt jelenléte az optimális.

Témakörök, tananyag

- A család
 - családtagok és neveik
 - családi szerepek és szokások
 - a lakás helyiségei és berendezési tárgyai (szoba, konyha, fürdő)
- Az iskola
 - az iskola helyiségei és berendezési tárgyai (csoportszoba, ebédlő, mosdó, folyosó)
 - csoporttársak és neveik, jeleik
 - pedagógusok, konduktor, segítők és neveik
- Az iskola környéke
 - utcák, épületek, üzletek az iskola közvetlen és távolabbi környékén
- Közlekedési eszközök
 - legismertebb közlekedési eszközök (autó, autóbusz, vonat, hajó)
 - a közlekedés zajai
- Évszakok

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

Az őszejellemzőbb jegyei:

- időjárás
- öltözködés
- növények
- állatok

A tél jellemzőbb jegyei:

- időjárás
- öltözködés
- növények
- állatok

A tavasz jellemzőbb jegyei:

- időjárás
- öltözködés
- növények
- állatok

A nyár jellemzőbb jegyei:

- időjárás
- öltözködés
- növények
- állatok

- Testünk

- a főbb testrészek nevei

- Állatok

- a háziállatok jellemzőbb jegyei (macska, kutya, tehén, ló)
- vadon élő állatok jellemzőbb jegyei (róka, mókus, sün, madár/költöző, teletű)
- állatok hangjai

- Színek

- piros, kék, sárga, zöld, barna, fehér

- Időbeli tájékozódás

- napirend
- napszakok (reggel, dél, este, délelőtt, délután)

- Térbeli tájékozódás

- le-fel

- fölé- alá –mellé
- Ünnepek
 - születésnap
 - névnap
 - Mikulás
 - karácsony
 - farsang
 - húsvét
 - anyák napja
 - gyermeknap
 - tanévnyitó –záró
 - ballagás
- A világ megismerése
 - háromdimenziós tér
 - fogalmak, tevékenységek
 - mennyiség elemei
 - forma, mint tulajdonság
 - nagyság, vastagság, szín, szag, íz, felület, hő, hangzás, több tulajdonság
 - természet megismerése (természetes anyagok, növények-állatok, életjelek élőlények, állatok és növények haszna, élet- évszak-ciklus, víz tulajdonságai, tűz és hő)
 - technikai szerkezetek megismerése
 - nyilvánosság (megélni, hogy része a társadalmi környezetnek /iskola, otthon/)
 - társasági formák megismerése (hivatalok, korcsolyapálya...)
 - együttlakás (az együttélés különböző formái)
 - partner – viszony (személyes viszonyok, odafordulás; érezni, hogy megszólítják, bevonják; barátságot pozitívan megélni)
 - „én” (én vagyok én: élni az érzékszervekkel, velük ismereteket szerezni; testsémát kialakítani, testi funkciókat észrevenni és tudatosítani; saját érzéseket észlelni, megkülönböztetni, adekvát magatartást tanulni; önmagát és másokat értékelni, tisztelni; időt megélni, fogalmakat megismerni; az „öregedés” folyamata)
 - én és mások (egyedül lenni másokkal, együttélés szabályai)

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- szexualitás (megélni, érzéki benyomásokat megismerni; nemiség)
- „élet értelmével” foglalkozni (az élet nehézségei és a fogyatékoság problémái)

Módszerek, tevékenységi és foglalkoztatási formák

- bazális stimuláció elemei
- kompenzáló technikák alkalmazása
- valós és élethű szemléltetés
- bemutatás
- cselekedtetés, gyakoroltatás
- játék
- beszélgetés
- séta, kirándulás
- zenei foglalkozás
- barkácsolás
- festés
- egyéni és differenciált foglalkozások
- csoportos foglalkozások

Eszközök

- szűkebb és tágabb környezetünk tárgyai
- a természet jelenségei
- a természet kincsei (ágak, levelek, termések, kövek, stb.)
- növény- és állatvilág
- modellek, makettek
- játéktárgyak, bábok, jelmezek
- zene, hangfelvételek (gyermek- és népdalok, versek megzenésített változatai, a zeneirodalom témához illő darabjai a hangulati aláfestés érdekében, saját készítésű hangfelvételek a környezetünk hangjairól)
- gyermekirodalom (mesék, versek, mondókák)
- hangszerek
- könyvek
- képek
- fényképek
- dia- és videofilmek

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- ecset, festék, tempera, színes ceruza, zsírkréta, papírok
- gyurma, agyag
- speciális olló

III.7..3. Reggeli kör

Célok

- Az iskolában töltött idő keretbe foglalása.
- A közösen eltöltendő idő jó hangulatban való elkezdése.
- Figyelemösszpontosítás egymásra, a tanulási tartalomra, önmaguktól a környezetük felé fordulás.
- Az önkifejezés a különféle kommunikációs csatornák, eszközök, módszerek kipróbálásával.
- Közösségi társadalmi szokások, szabályok megismerése és gyakorlása.
- Zenei élményszerzés.
- A közösség élménye, közösséggé válás.
- Hangulatok, érzelmek megismerése.
- Személyes kapcsolatok kialakulása, elmélyülése. Önálló vélemény kialakulása.

Feladatok

- Nyugodt, kellemes légkör teremtése.
- Megfelelő testhelyzet biztosítása, mely lehetővé teszi a figyelmet és a különféle kommunikációs fogások alkalmazását, beleértve a hangadást, a manipulációt és a nagymozgást is.
- A beszédértés fejlesztése.
- Kommunikációs eszközök, módszerek megismertetése.
- Igen-nem válaszadás kialakítása.
- Manipulációfejlesztés.
- Hangadásra való bátorítás.

Alapelvek

A tanulók minden megnyilvánulását kommunikációként értelmezzük, azonban törekednünk kell arra, hogy a tanulók a már elsajátított, legmagasabb szintű kommunikációs jelzéseket alkalmazzák.

Témakörök, tananyag

- Egymás köszöntése

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- hangadással
- szemkontaktussal
- hangszerhasználattal
- kommunikációs tábla használatával
- simogatással
- labdagurítással
- Ünnepekre való készülődés
 - énekekkel, versekkel, mondókákkal
 - egyszerű jelképekkel, szokásokkal, teremdzsuzekkel (pl.: adventi koszorú, gyertyagyújtás, adventi naptár, Mikulás-csizma, húsvéti-kosárka tojásokkal)
 - beszélgetéssel
- Az időjárás megfigyelése
 - testi tapasztalatokkal
 - ablakon való kinézéssel
 - beszélgetéssel
- Közös éneklés, zenélés
 - kézfogással
 - tapsolással, kopogással, dobogással
 - testzajokkal
 - hangszerekkel
 - énekléssel

Módszerek

- csoportos foglalkozás
- beszélgetés
- zenés foglalkozás
- játék

Eszközök

- labdák
- léggömbök
- ritmushangszerek
- egyéb hangszerek:
 - játékszongora

- xilofon
- furulya,
- Casio, stb.
- ünnepi kellékek:
 - adventi koszorú
 - gyertya
 - naptár
 - dekorációk
 - Mikulás-csizma
 - húsvéti-kosárka tojásokkal, stb.
- mondókák, versek, énekek
- hívóképek
- illusztrációk

III.7..4. Játék és szórakozás

Súlyosan, halmozott fogyatékoság esetén a gyermekek játéktevékenységének – és ez által az összes területnek – fejlődése is nagymértékben nehezített. Ebben szerepe van a kézfunkciók, a nagymozgások különböző fokú, esetenként nagymértékű korlátozottságának, az értelmi képességek akadályozottságának, egyes gyermekeknél a társuló érzékelési, észlelési zavaroknak, az indíték-szegénységnek. Mindezekből következően a „Játék és szórakozás” foglalkozás elnevezése alatt a fogalmak nem szokványos jelentését kell értenünk. A halmozottan sérült gyermekek számára a játékot is tanítani kell, mely ilyen módon az ő számára egyfajta „munkát” jelent. A különböző játékok során tud begyakorolni olyan elemi manipulációs készségeket, melyekre esetleg valamely későbbi életszakaszában (önellátás a tankötelezettség lejárta után) lehet szüksége. A munka fogalma olyan tágan értelmezett tevékenységet jelöl jelen esetben mely a játékos részekről kezdve a valóságos munkamozzanatok elemein át az alkotó tevékenységet is magában foglalja.

Célok

- A játék, a munka, szabadidős tevékenységek örömeinek megismerése, és e tevékenységek iránti igény kialakulása.
- Egyéni és közösségi játékok, munkák, szabadidős lehetőségek megismerése. Ezekben a gyermekek egyéni lehetőségeihez mérten minél aktívabb részvétele.
- Képessé válás önállóan végzett játék- munkatevékenységre is.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- A tanulók szocializációs képességének fejlődése. Ennek részeként a közös játékokban, munkában való részvétel, a társakhoz való alkalmazkodás fokozatos elsajátítása.
- A játék, munka, szabadidő során, által a tanulók sokféle képességének és készségének fejlődése: a nagy- és finommozgások, érzékelés-észlelés, figyelem, megfigyelőképesség, emlékezet, gondolkodás, képzelet, fantázia, utánpótlás, kreativitás, kommunikáció és beszéd, szociabilitás fejlődése.

Feladatok

- A tanulók megismertetése különböző játék- és munkaeszközökkel és azok használatával, egyéni és csoportos játék- és munkatevékenységek, szabadidős lehetőségek megismertetése és megszerettetése.
- Az ezekben való minél aktívabb részvétel elősegítése, kialakítása.
- Az egyéni adottságokhoz igazodóan, a szükséges feltételeket megteremtve a játszás és munka, szabadidő eltöltésére való képesség kialakítása.

Részfeladatok

- Vidám, felszabadult légkör teremtése.
- A játékokra, munkára, való motiváltság kialakítása és fenntartása.
- A játék, munka, szabadidő örömszerző jellegének biztosítása.
- Az érdeklődési körnek, nemnek, életkornak, értelmi, mozgásos, érzékelési-észlelési, kommunikációs képességeknek megfelelő, játék- és munkaeszközök, tevékenységek, idő, hely biztosítása.
- A tanulók munka-szabadidős tevékenységének továbbfejlődéséhez szükséges segítség megadása (pl.: a tevékenységhez megfelelő testhelyzetek megtalálása, biztosítása, mozdulatok vezetése, segítése, együttjátkozás, - cselekvés, a figyelem irányítása, minta, élmények nyújtása, ötletek adása). Meg kell találni azokat az eszközöket is, amelyeket a tanulók önállóan tudnak használni, azokat a tevékenységeket is, amelyeket önállóan tudnak végezni.
- A segítséggel történő és az önállóan végzett tevékenykedés közötti helyes arány megtalálása (A segítséggel, irányítással soha ne vegyük el a tevékenységek örömét, lényegét.).
- A lehetőségek szerinti legnagyobb szabadság és önállóság biztosítása.
- A tervezett, szervezett, irányított mellett a spontán, szabadon választott tevékenységek lehetőségének biztosítása.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- A tevékenységekben való szabad kommunikáció elősegítése, ehhez szükség esetén augmentatív kommunikációs eljárásokat, módszereket, eszközöket alkalmazva.
- A társas, közösségi kapcsolatok, a közösségi érzés kialakulásának, erősödésének elősegítése.
- A iskola más csoportjaival való közös foglalkozások szervezése, ezáltal a nagyobb közösségbe való beilleszkedés elősegítése, a tevékenységek bővebb körének biztosítása.
- A délelőtti témákhoz való kapcsolódás és az azoktól való eltérés közötti helyes arány megtalálása.
- A „Játék-szabadidő” foglalkozás során élményeik, tapasztalataik feldolgozása, ismereteik mélyítése, gyarapítása, rendszerezése; képességeik, készségeik fejlesztése.
- A munka-szabadidő tevékenység tudatos fejlesztésével az egész személyiség fejlődésének, életük tevékenyebb részesévé válásának elősegítése.

Alapelvek

- A „Játék és szórakozás” és a „Szűkebb és tágabb környezet” foglalkozások anyaga sokszor jól kapcsolható egymáshoz, kölcsönösen épülhetnek egymásra.
- Mivel a tanulók számára a játék az ismeretszerzés egyik leglényegesebb formája, nagyon fontos az egyéb foglalkozásokon való gyakori megjelenése is.
- A játékoság elve

Témakörök, tananyag

- Funkció- vagy gyakorlójáték
- Elemi konstruálás, építés
- Barkácsolás
- Utánzásos és szerepjátékok
- Szabályjátékok
- Mozgásos játékok
- Szabadtéri játékok
- Mondókák, versek, énekek hallgatása, mozgással való kísérése
- Zenehallgatás, tánc
- Képeskönyvek nézegetése
- Bábozás, versek, mesék hallgatása és dramatizálása

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Rajzolás, festés
- Alapvető tapasztalatok fával (ég, úszik)
- Textíliákkal foglalkozni
- Bőrt ismerni
- Papírt ismerni
- Műanyagot ismerni
- Háztartási, konyhai munkák elemei
- Kerti munkák
- Agyaggal dolgozni

Módszerek, tevékenységi és foglalkoztatási formák

- motiválás
- bemutatás, mintaadás
- együtt játszás, együtt cselekvés
- cselekedtetés
- ismétlés
- gyakoroltatás
- egyénre szabott segítségadás
- irányítás
- megerősítés
- játék
- bábozás
- mese dramatizálása
- énekes, zenés foglalkozás
- barkácsolás
- beszélgetés, szükség esetén augmentatív kommunikációs módszerek, eszközök alkalmazása
- bazális stimuláció elemei
- kompenzáló technikák alkalmazása
- egyéni (és differenciált) foglalkozás csoporton belül
- csoportos foglalkozás

Eszközök

A környezetünkben található valamennyi tárgy lehet a játék, a foglalkozások eszköze:

- játéktárgyak

- használati tárgyak, munkaeszközök
- mozgásfejlesztő eszközök, sporteszközök
- bábok
- textíliák
- könyvek
- diafilmek, filmek
- társasjátékok, stb.

Az eszközök kiválasztásának szempontjai

Figyelembe vesszük a gyermek

- mozgásállapotát, és hogy milyen testhelyzetben játszik,
- manipulációs képességeit,
- érzékelési-észlelési, megismerő funkcióit, kommunikációs képességeit,
- szem-kéz koordinációjának szintjét,
- életkorát, nemét,
- aktuális érdeklődési körét.

III.7..5. Snoezelen terápia

Tanulóink lehetőségei a környezetük megismerésére, öntevékeny felfedezésére – akadályozottságukból adódóan – korlátozott. Nehézségeiket tovább súlyosbítja a kommunikációs gát fennállása. A fokozott, hangsúlyos, élénk stimulánsok közvetlen ingereket biztosítanak az érzékszervek számára. Az erős és gazdag ingeráradat hatására az észlelés teljesebbé válik, bővül a motivációs bázis, amely öntevékeny felfedezésre serkenti a gyermekeket. A biztonságos, nyugalmat árasztó környezet oldja a félelmeket, a feszültséget, láthatóan ellazulnak, oldódnak a görcsös izmok. A kétszemélyes kapcsolat elemi kommunikációs csatornákat nyithat meg és elősegítheti a kölcsönös interakció kialakulását is. Az intim helyzet elősegíti a gyermek teljesebb megismerését, reakcióik, jelzéseik, kifejezéseik pontosabb megértését.

Snoezelen egy fenyegetések nélküli, biztonságos környezet. A különböző sérülésekkel, korlátokkal élő gyermekek gyengéd, élvezetekkel teli stimulációja, az elemi érzékek csatornáin keresztül. Az érzékek általi megtapasztalás segíti a gátlások, félelmek oldását, növeli az érdeklődést, nyitottá tesz a környező világ öntevékeny felfedezése iránt. Az inger – gazdag környezet élményének felkínálása önmagában is nonverbális kommunikációs bázist nyújt, így számos területen biztosít terápiás lehetőséget. A saját test

megtapasztalását, taktilis és kinezetikus ingerek biztosítását segíti elő a vízágy, a függőhinta és a babzsák – fotel alkalmazása. Meleg, nyugodt hangulatot árasztanak a színek és fények játékán alapuló látványelemek: a színes futófények, a buborékhang, párologtató, „disco” – gömbök, tükörgömbök és a tükörborítású falfelület. A figyelem felkeltésének hatásos eszköze lehet a projektor segítségével kivetített képanyag alkalmazása. A relaxációt segíti elő a terápiás idő közben hallható halk, nyugtató hatású zene. Kiegészítő terápiás eszközként az aromaterápiát alkalmazzuk.

A meghitt atmoszféra, a stressz mentes, szeparált környezet, a relaxációs lehetőség elősegíti a mentális egészség megőrzését és a regenerációt.

III.7..6. Mozgásnevelés és Testi higiénia

A foglalkozás leírása megtalálható a „Fejlesztési területek” témánál

III.7..7. Zenei fejlesztés

Fejlesztendő területek:

- auditív-vizuális memória
- szociális készségek
- mozgás - finommotorika
- kommunikációs készségek

Terápiás cél:

- érzelmi feszültségek szabályozása
- improvizációs készség fejlesztése
- élménynyújtás – örömszerzés
- agresszív és autoagresszív hajlamok csökkentése
- interperszonális kapcsolatok javítása
- rugalmasabb problémamegoldás elősegítése
- önismeret, önfogadáshoz juttatás
- differenciáltabb érzelmi világ formálása
- esztétikai igény kialakítása
- zenehallgatás megszerettetése

Célok

A zenei nevelés lehetőséget teremt a zene, a ritmus személyiségformáló szerepének megalapozására.

- zenei érdeklődés felkeltése
- ritmusérzék fejlesztése

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- utánzásra készítés
- érzelmi élet alakítása, gátlások oldása
- zenei hallás fejlesztése, környezet hangjainak felismerése
- egyszerű népi mondókák, versek, énekek tanítása
- beszéd, mozgás, zene, játék összekapcsolása, egymáshatásának erősítése
- „együttzenélés” élményének megismertetése
- zenehallgatás megszerettetése

Feladatok

A zenei nevelés feladata a fejlesztő iskolában, hogy a tanulót a mondókákkal, énekes játékokkal megismertesse, a dalolással kedvet keltsen és mintát adjon az önkéntes utánzásra, a spontán dúdolgatásra, énekelgetésre; a gyógypedagógus az énekhez tartozó, ismétlődő játékmozdulatokkal összerendezett mozgásra készítse a tanulót, fejlessze ritmusérzékét, az énekelgetéssel olyan légkört teremtsen, amelyben a gyermek jól érzi magát és maga is szívesen hangicsál. A feladatok sikeres végrehajtása elősegíti a tanuló érzelmi fejlődését, a gátlások oldását, a zenei hallás, éneklési készség elindítását, a beszédképesség alakulását, a szavak megértését. Foglalkozásainkon érzelmi biztonságot teremtve feltérképezzük és kiaknázzuk a tanulók képességeit a zene terén, így járulva hozzá a sérült funkciók korrigálásához, javításához és amennyire lehetséges az életminőségük helyreállításához. Alapvető feladatunknak tekintjük, hogy a zeneterápia a többi csoportos foglalkozást is támogassa. Igyekszünk ezeken a foglalkozásokon feltérképezni azt, hogy milyen zeneművek nyugtatják meg, illetve vitalizálják a tanulókat. Segítjük a tanulókat az ok-okozati összefüggések felismerésében, mivel számtalan módon megélhetik, hogy a reakciójukra, mozdulatukra vagy érintésükre zaj keletkezik, a zene vagy az énekhang megszólal, esetleg elhallgat.

Témakörök

- hallásfejlesztés
- ritmusérzék fejlesztés
- mozgás, térforma
- ütőhangszerek

Tartalma

- mondókák
 - mutogatók (arc-, testrészes-)
 - simogatók (kéz-, láb-)

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- ujjnyitogatók
- tapsoltatók
- kézügyesítők
- hívogatók
- zsippzsuppolók
- hintáztatók
- húzogatók
- vonatozók, kocsiztatók
- táncoltatók
- sétáltatók, mendegélők
- dalos játékok
 - körjátékok
 - sor, lánc
 - kapu, híd
- dalok
 - évszakok (tavasz, nyár, ősz, tél)
 - ünnepek (köszöntők, anyák napja, karácsony, mikulás, húsvét, egyéb alkalmak)
 - állatok
 - egyéb dalok
- zenehallgatás
 - magyar népdalok
 - rokon népek dalai
 - más népek dalai
 - énekes műzene
 - hangszeres nép- és műzene
 - klasszikus zene

Módszerek, tevékenységi és foglalkoztatási formák

- motiválás
- bemutatás, mintaadás
- együtt éneklés, együtt cselekvés
- cselekedtetés
- ismétlés

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- gyakoroltatás
- egyénre szabott segítségadás
- irányítás
- megerősítés
- játék
- bábozás
- zenehallgatás
- hangszeres bemutatás
- beszélgetés, szükség esetén augmentatív kommunikációs módszerek, eszközök alkalmazása
- egyéni (és differenciált) foglalkozás csoporton belül
- csoportos foglalkozás

Eszközök

- ritmushangszerek, furulya
- elektromos zongora
- metallofon
- CD, CD lejátszó
- bábok, szalagok, kendők, fejdíszek
- egyéb kiegészítő eszközök, ruhadarabok
- zenei irodalom (kották, énekes könyvek)

Felhasznált irodalom

- Beck Ferencné, Feladatsorok a konduktív nevelésben. MPANNI, Konduktív Pedagógiai Tanszék, Budapest, 2002
- Benczúr Miklósné, dr.: Sérülésspecifikus mozgásnevelés, mozgáskorlátozottak mozgásterápiája, adaptált testnevelése és mindennapos tevékenységre nevelése (Főiskolai tankönyv), A/3 Nyomdaipari és Kiadói Szolgáltató Kft., Budapest, 2000
- Benczúr Miklósné, dr. (szerk.) : Rehabilitációs foglalkoztató terápia (Tanulmánygyűjtemény), Abai és Társai Nyomdaipari Társulás, Budapest, 1999
- Deákné B. Katalin: Anya, taníts engem!, Deák Magánkiadó, Pápa, 2000
- Dombainé Esztergomi Anna (szerk.): Segédlet súlyosan–halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő iskolai oktatásának megtervezéséhez, Budapest, 2006
- Dr. Hári Mária – Horváth Júlia – Kozma Ildikó – Kőkúti Márta, A konduktív pedagógiai rendszer hatékonyságának alapelvei és gyakorlata. Nemzetközi Pető Intézet, Budapest, 1991
- Dr. Festhammer Artúrné - Tutsek Anna: Hanyagtartás tornája. Creo Kft.
- Dr. Kálmánchey Rozália: Gyermekneurológia. Medicina, Budapest, 2000
- Dr. Tótszóllósné Varga Tünde: Mozgásfejlesztés az óvodában. Nemzeti Ifjúsági Sport és Szabadidő Alapítvány támogatásával. Budapest, 2006
- DSM-IV. TEXT REVISION. A módosított DSM-IV. AnimulaEgyesület. 2001.
- Forrai Katalin: Ének az óvodában, Editio Musica, Budapest, 2007
- Forrai Katalin: Jár a baba, jár, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1976
- Fótiné Hoffmann Éva (szerk.): Szemelvénygyűjtemény a mozgásfogyatékos gyermekek nyelvi fejlődése és kommunikációja köréből, BGGYTF, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. Budapest, 1994
- Gárdos Magda – Dr. Mónus András: Gyógytestnevelés. Magyar testnevelési egyetem, Budapest, 2003
- Godina Mónika: Lóg a lába, lóga, Artemisz, Sopron,
- Hári Mária: Tünettan. MPANNI, Konduktív Pedagógiai Tanszék, Budapest, 2005
- Horváth Júlia – Kozma Ildikó – Salga Anikó: Általános szempontsor a konduktív nevelésben résztvevő mozgássérült gyermekek fejlődésének megfigyeléséhez és a regisztráláshoz. Készült a konduktorok, a konduktor-tanítók és a főiskolai hallgatók számára. MPANNI, Konduktív Pedagógiai Tanszék, Budapest, 2000

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Járhat ő is iskolába! , Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest, 2008
- Kissné Haffner Éva: Játékra nevelés a gyógypedagógiai óvodában, Gyógypedagógiai továbbképzés könyvtára c. sorozat, 33. kötet, Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1987
- Kissné Haffner Éva (lektorálta): Hüvelykujjam... A kézügyesség fejlesztésének játékos lehetőségei. Logopédia Kiadó Gmk., Budapest, 2000
- Lukács Józsefné-Ferencz Éva: Ősztől ősziig-sorozat, Óvodai játékos fejlesztések kézikönyve és fejlesztőjátékok gyűjteménye, Flaccus Kiadó, Budapest, 2009-2010
- Lukács Józsefné-Ferencz Éva: Ősztől ősziig-sorozat, Óvodai játékos csoportos fejlesztések ötlettára, Flaccus Kiadó, Budapest, 2010-2012
- Márkus Eszter: Képességfejlesztő eszközök a súlyosan és halmozottan sérült mozgásfogyatékos gyermekek gyógypedagógiai nevelésében (Útmutató), BGGYTF, Budapest, 1994
- Márkus Eszter (szerk.): Halmozottan sérült, súlyosan mozgáskorlátozott gyermekek nevelése, fejlesztése(Szemelvénygyűjtemény), BGGYTF, Abai és Társai Nyomdaipari Társulás, Budapest, 1999
- Márkus Eszter: Súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek nevelésének elméleti és gyakorlati problémái (Doktori értekezés, Kézirat) Budapest, 2005
- Nagyné dr. Réz Ilona (szerk.): A korai fejlesztés-gondozás és a fejlesztő felkészítés elméletét és gyakorlatát bemutató információhordozók gyűjteménye, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar
Pedagógiai Szakszolgáltató és Szakmai Szolgáltató Központja, A/3 Nyomdaipari és Kiadói Szolgáltató Kft., Budapest, 2001
- Nagyné dr. Réz Ilona (szerk.): Egyéni fejlesztési tervek gyűjteménye, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar Pedagógiai Szakszolgáltató és Szakmai Szolgáltató Központja, A/3 Nyomdaipari és Kiadó Szolgáltató Kft., Budapest, 2001
- Németh Erzsébet - S. Pintye Mária: Mozdul a szó... (Súlyosan akadályozott beszédfejlődésű gyerekek korai integratív fejlesztése) Logopédiai Kiadó Gmk., Budapest, 1995
- Pappné Gazdag Zsuzsanna: A Babzsák. Tartásjavító, izomerősítő és nyújtó, valamint mozgásügyességet fejlesztő gyakorlatok óvodások és általános iskolások számára. Flaccus Kiadó, 2001.

Móri Gárdonyi Géza Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola és EGYMI

- Pappné Gazdag Zsuzsanna: Játsszunk gyógyító tornát! Tartásjavító játékok. Flaccus Kiadó, Budapest, 2005
- Pappné Gazdag Zsuzsanna: Játsszunk gyógyító tornát! Új lehetőségek a hanyagtartás javítására óvodás és kisiskolás korban. Flaccus Kiadó, Budapest, 2005
- Pektor Gabriella: (Nagy) Labdaskönyv. Flaccus Kiadó, Budapest, 2004
- Pfeiffer, Wilhelm: A súlyos értelmi akadályozottak fejlesztésének alapvetése, BGGYTF, 1995
- Rosta Katalin (szerk.): Add a kezed!, Logopédiai Kiadó, Budapest, 2005
- Rosta Katalin (szerk.): Taníts meg engem, Logopédiai Kiadó, Budapest, 2004
- Szabó Borbála: Mozdulj rá!, Egyenlő Esély Alapítvány, Budapest, 1996
- Schäffer, Franziska: Munka – Szórakozás – Fejlesztés, Konceptió súlyosan-halmozottan akadályozott emberek és segítők életének és munkájának alakításához, (Ford., Szerk.: Márkus Eszter) BGGYTF, Abai és Társai Nyomdaipari Társulás, Budapest, 1998
- Szép Lászlóné (szerk.): Játékra nevelés a foglalkoztató iskolában, Gyógypedagógiai továbbképzés könyvtára c. sorozat 20. kötet, Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1984
- Törzsök Béla: Zenehallgatás az óvodában, Zeneműkiadó, Budapest, 1982
- Várkonyi Ágnes (szerk.): A szenzomotoros fejlődés zavarainak korai felismerése, Főiskolai jegyzet, Hajnal Imre Egészségtudományi Egyetem, Egészségügyi Főiskolai Kar, Budapest, 1997
- Zilahi Józsefné és társai: Óvodai nevelés játékkal, mesével, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1997
- Kerettanterv értelmileg akadályozott tanulók számára, Nemzeti Alaptanterv
- Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve, Oktatási Minisztérium, Budapest, 2000
- Sáringerné Dr. Szilárd Zsuzsanna: Testnevelés óvodás és kisiskolás korban. SB Bt., Budapest, 2007
- Súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő iskolai oktatásának irányelve, Oktatási Minisztérium, Budapest, 2006
- Todd Strong – Dale Lefevre: Parachute Games (Ejtőernyős játékok kicsiknek) Lefordított jegyzet.